

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องปัญหา สาเหตุและแนวทางการบริหารระบบทวิภาคี หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ของวิทยาลัยเทคนิค ในภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร รายงาน และ การวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระบบทวิภาคี
3. การบริหารระบบทวิภาคี
 - 3.1 หลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
 - 3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 3.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
 - 3.4 การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน
4. ปัญหาการบริหารหลักสูตรระบบทวิภาคี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

สมชาย วัฒนรักษ์ (2539, หน้า 24-25) ได้กล่าวว่าการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี หมายถึง การจัดการศึกษาให้มีการผสมผสานการเรียนของนักศึกษาในสถานศึกษากับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ

สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (2541, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีว่า หมายถึง การจัดให้มีการผสมผสานการเรียนของนักเรียนในสถานศึกษาเข้าหาประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติงาน อย่างมีหลักการและเป็นระบบ โดยนักเรียนได้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการในฐานะพนักงาน ตามเวลาที่กำหนด และสถานศึกษาเป็นผู้จัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบบนรากฐานแห่งความร่วมมือของสถานประกอบการและสถานศึกษา

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการประสานงานกับภาคเอกชนในการพัฒนากำลังคนระดับกลางด้านอาชีวศึกษาเทคนิคศึกษาและการฝึกอาชีพ (2534, หน้า 3-4) ได้กล่าวว่าการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี หรือระบบช่างฝึกหัด (Dual system) เป็นการอาชีวศึกษาที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่าง 2 องค์กรใหญ่ ๆ คือ โรงเรียนซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ทาง ด้านทฤษฎีและอีก องค์กรหนึ่งคือสถานประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้และทักษะทางด้านปฏิบัติทั้งสององค์กรนี้จะทำหน้าที่ที่ตนถนัดให้ลักษณะที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลเข้ามาเป็นผู้ดูแล และได้จำแนกรูปแบบของการฝึกงานอาชีพเป็น 3 รูปแบบดังนี้

รูปแบบที่ 1 จัดในสถานศึกษาฝึกอาชีพแต่เพียงอย่างเดียวทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

รูปแบบที่ 2 จัดในสถานศึกษาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติโดยส่วนหนึ่งของการฝึกปฏิบัติจะส่งนักศึกษาไปฝึกงานในสถานประกอบการ

รูปแบบที่ 3 จัดในลักษณะของนักศึกษาฝึกหัด โดยเรียนทฤษฎีในสถานศึกษา และฝึกปฏิบัติงานส่วนใหญ่ในสถานประกอบการ บุคลากรนั้นเป็นบุคลากรของสถานประกอบการ รูปแบบนี้เป็นที่รู้จักกันว่า เป็นการฝึกในระบบทวิภาคี หรือช่างฝึกหัด (Dual system)

สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (2541, หน้า 3) ได้กล่าวว่า การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Training หรือ DVT) เป็นการร่วมมือกับทั้งสองฝ่ายระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการจึงเป็นรูปแบบของการจัดอาชีวศึกษา ที่อยู่ในลักษณะของความร่วมมือ (cooperative education and training) ที่กำหนดให้นักเรียนเรียนภาคทฤษฎีที่สถานศึกษา สัปดาห์ละ 1-2 วัน และฝึกอาชีพที่สถานประกอบการ สัปดาห์ละ 3-4 วัน ตลอดระยะเวลา 3 ปี เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว นักเรียนจะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) วุฒิบัตร และใบรับรองการผ่านงาน สามารถทำงานในสถานประกอบการ หรือประกอบอาชีพอิสระได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ เกชา ลาวัลยะวัฒน์ (2526, หน้า 22) ได้กล่าวถึงการฝึกหัดระบบทวิภาคีของเยอรมันว่าเป็นการนำเอาอุตสาหกรรมและ โรงเรียนช่างมารวมกันจัดการฝึกในลักษณะที่ช่วยกันเสริมส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์ ฝ่ายโรงงานจะรับเด็กฝึกหัดงานเข้ามาและฝึกภาคปฏิบัติให้ส่วนโรงเรียนจะสอนภาคทฤษฎีให้สัปดาห์ละ 1-2 วัน หรืออาจไปเรียนเป็นช่วงเวลาติดต่อกันครั้งละหลายสัปดาห์ (block release) เช่นเดียวกับ ชนะ กสิการ (2542, หน้า 54) กล่าวว่าในสหพันธ์รัฐเยอรมัน การฝึกช่างฝีมือและช่างเทคนิคส่วนใหญ่ใช้ระบบทวิภาคี (Dual system) นั่นคือการร่วมมือระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษาที่สมบูรณ์แบบสถานประกอบการจะรับผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (อาจเรียน 9 หรือ 10 ปี) เข้ามาฝึกหัดเป็นเด็กของตนก่อน ฝึกภาคปฏิบัติเองสัปดาห์ละ 3-4 วัน แล้วส่งไปเรียนทฤษฎีกับสถานศึกษาสัปดาห์ละ 1-2 วัน คือ ในโรงงานของสถานประกอบการ (เน้นภาคปฏิบัติ) และ ในห้องเรียนของสถานศึกษา (เน้นทฤษฎี) เพื่อเอาวัตถุประสงค์ทั้ง 2 อย่าง คือ ได้ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติงานจริง ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถาน

ประกอบการและได้รับประกาศนียบัตรโดยผู้ฝึกมี 2 สถานภาพคือเป็นทั้งเด็กฝึกหัด ของสถานประกอบการ และนักศึกษาของสถานศึกษาและสมชาย วัฒนารักษ์ (2539, หน้า 24) ได้กล่าวว่าการ จัดอาชีวศึกษาให้มีการผสมผสานการเรียนของนักศึกษา ในสถานศึกษากับการหาประสบการณ์ จากการปฏิบัติงานในสถานประกอบการอย่างมีหลักและระบบ โดยการจัดร่วมกันของสถานประกอบการและสถานศึกษาให้นักศึกษาได้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการในฐานะพนักงาน ตามเวลาที่กำหนด และสถานศึกษาเป็นผู้จัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ บนรากฐานของ ความร่วมมือของสถานประกอบการและสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ในการผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพตรง ตามความต้องการของตลาดแรงงาน
2. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ด้านวิชาชีพ ทนต่อความเจริญ ก้าวหน้าของเทคโนโลยี
3. เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ด้านทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม
4. พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพสูงตามความต้องการของตลาดแรงงานมากยิ่งขึ้น
5. พัฒนาหลักสูตรแรงงานวิชาการของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการนิเทศ นักศึกษาหรือช่างฝึกหัดในสถานประกอบการ

ชนะ กสิภาร (2542, หน้า 53-56) ได้กล่าวถึงการ จัดอาชีวศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือว่า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการ โดย ดำเนินถึงคุณภาพตามมาตรฐานสากลด้วยความร่วมมือกับประเทศสหพันธรัฐเยอรมันมาโดยตลอด ต่อมาได้ร่วมมือกับอีกหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และแคนาดา เป็นต้น ดังนั้นนักศึกษาช่างฝีมือและช่างเทคนิคจะต้องมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสม สถาบันในช่วงเริ่มต้น ได้ใช้องค์ประกอบของหลักสูตรแบบเยอรมัน นั่นคือความรู้จะต้องสอน ทฤษฎีซึ่งประกอบไปด้วยวิชาพื้นฐานและวิชาทฤษฎีเทคโนโลยีหลัก 3 กลุ่มคือ คณิตศาสตร์ช่าง ทฤษฎีช่าง และเขียนแบบช่าง ส่วนทักษะนั้นคือ ภาคปฏิบัติ ประกอบไปด้วย ปฏิบัติพื้นฐาน ปฏิบัติเฉพาะทาง และปฏิบัติงานจริง ด้านเจตคติในเชิงช่างอาจประกอบไปด้วยกิจนิสัยในการทำงาน (work habits) และจรรยาบรรณของอาชีพ (work ethics)

ในปี พ.ศ. 2513 ได้ทดลองจัดระบบช่างฝึกหัดร่วมกับสถานประกอบการ โครงการ ทดลองนี้ได้ดำเนินการเป็นเวลา 5 ปี

ในปี พ.ศ. 2526 สถาบันร่วมกับกรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลในปัจจุบัน) และกรมแรงงานจัดสัมมนาเรื่อง “apprenticeship training under the framework of vocational training” ด้วยการสนับสนุนของมูลนิธิการพัฒนา

ระหว่างประเทศแห่งเยอรมัน (German foundation for international development) โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ผลิต ผู้ใช้ ผู้กำหนดมาตรฐาน และผู้กำหนดนโยบายได้ร่วมปรึกษาหารือกันในการพัฒนาบุคลากรในระดับกลาง ผลจากการสัมมนาครั้งนี้รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการร่วมกับภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาการศึกษาเพื่ออาชีพ (กรอ.พอ.) ขึ้น ซึ่งจะเป็นผู้เสนอแนะรัฐบาลในการกำหนดนโยบายในด้านนี้ ในระยะยาวจะต้องมีกฎหมายเพื่อให้มีองค์กรอิสระอย่างถาวรในการดำเนินการในเรื่องนี้ สถาบันได้มีบทบาทที่สำคัญในการที่จะกระตุ้นให้เกิดองค์กรและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาแรงงานระดับกลางในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง

ในปี พ.ศ. 2528 สถาบันได้ทดลองระบบช่างฝึกหัดกับสถานประกอบการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเห็นว่าวิธีการนี้น่าจะเป็นวิธีการที่พัฒนาช่างฝีมือที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง จึงได้ร่วมเจรจาให้รัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาสนับสนุน โครงการนี้ที่กรมอาชีวศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2531 ต่อมาโครงการนี้ได้มีชื่อเรียกว่า การอบรมทวิภาคีอาชีวศึกษา (Dual Vocational Training : DVT) ซึ่งเป็นการวางรากฐานระบบทวิภาคีให้ขยายกว้างขวางยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2535 สถาบันได้ร่วมมือกับนิคมอุตสาหกรรมไฮเทค จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมช่างเทคนิคอุตสาหกรรมขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมเพื่อให้บริการทางวิชาการเฉพาะทางแก่โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในนิคมและในบริเวณใกล้เคียงได้จัดหลักสูตรต่างๆ ในลักษณะของความร่วมมือ (cooperative programme) เช่น ช่างฝึกหัดเทคโนโลยี คล้ายคลึงกับศูนย์ฝึกร่วมในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เช่นเดียวกับ วิชัย ดันศิริ และคณะ (2538, หน้า 19-20) ได้กล่าวว่า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ได้จัดการศึกษาหลักสูตรช่างฝึกหัดตั้งแต่ปีการศึกษา 2538 ในลักษณะของต้นแบบที่มีการพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบและหลักสูตร รวมทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยไม่เน้นในด้านปริมาณแต่อย่างใด โดยมีวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ หลักสูตรช่างฝึกหัดนี้เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะแตกต่างจากหลักสูตรอื่นๆ ที่เปิดสอน เพราะผู้ที่ศึกษาจะเป็นบุคลากรของสถานประกอบการอุตสาหกรรม ที่ส่งเข้ามาเรียน ณ สถาบันตามหลักการของช่างฝึกหัดในการดำเนินโครงการในระยะแรกนี้ หากทางสถานประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมใดไม่มีความพร้อมในการฝึกฝีมือเบื้องต้นก็ดี หรือ ไม่สามารถจัดการฝึกอาชีพในบางลักษณะได้สถาบันจะจัดการฝึกให้จนครบตามหลักสูตร เนื่องจากช่างฝึกหัดก็คือพนักงานของโรงงาน ดังนั้นการฝึกฝีมือ การฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการปฏิบัติงานจริง จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตามปฏิทินของโรงงาน จะไม่มีการปิดภาคการศึกษา เช่นนักศึกษาหลักสูตรอื่นๆ ยกเว้นปิดภาคเรียนทฤษฎีในสถาบันตามปกติ คุณสมบัติของช่างฝึกหัดที่จะเข้าฝึก มีดังนี้

1. เพศชายหรือหญิง สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ได้คะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.00
2. เป็นพนักงานของโรงงานอุตสาหกรรมที่จะส่งเข้ารับการฝึกอบรม
3. อายุไม่เกิน 25 ปี

4. เป็นพลเมืองดีของชาติ และสรีรภาพในการปกครองระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

วุฒิบัตรที่ได้รับหลังจากจบหลักสูตร เมื่อช่างฝึกหัดทำการฝึกครบตามหลักสูตรแล้ว จะต้องสอบเพื่อรับประกาศนียบัตร ซึ่งเป็นการสอบทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยมีคณะกรรมการจากฝ่ายสถาบัน และจากฝ่ายอุตสาหกรรมดำเนินการสอบ ผู้ที่สอบผ่านจะได้รับประกาศนียบัตรช่างชำนาญงานพร้อมรายละเอียดที่ผ่านการฝึกประกาศนียบัตรจะใช้เป็นหลักฐานในการเรียนต่อระดับสูงขึ้นไม่ได้ แต่สามารถใช้เป็นหลักฐานที่จะฝึกอบรมเป็นนายช่างหรือหัวหน้างานต่อไปได้

จะเห็นได้ว่าการดำเนินโครงการจัดอาชีวศึกษาในระบบ โรงเรียน-โรงงาน กรมอาชีวศึกษาได้ทดลองจัดในสถานศึกษาในปีการศึกษา 2532 ณ วิทยาลัยเทคนิคท่าหลวงจันทบุรีไทยอนุสรณ์ จังหวัดสระบุรี โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ในการดำเนินโครงการช่างฝึกหัดไทย-เยอรมัน (Thai-German apprentice training) โดยมีวัตถุประสงค์ (คอกรูป พุทธมงคล, 2540, หน้า 14-20) ดังนี้

1. เพื่อศึกษาทดลองหารูปแบบการฝึกช่างชำนาญงานที่เหมาะสม โดยความร่วมมือของภาครัฐบาลและภาคเอกชน แทนรูปแบบของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว
2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน ให้มากยิ่งขึ้น
3. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาช่างฝึกหัดในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ ทักษะในกระบวนการผลิต ช่างเทคนิคการซ่อมบำรุง และให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการโดยตรง
4. เพื่อสร้างพื้นฐานนิสัย และระเบียบวินัยในการทำงานแก่ช่างฝึกหัด ในสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม ให้เป็นช่างที่ดีและเหมาะสม
5. เพื่อประหยัดงบประมาณทางราชการ ในการที่จะซื้อเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย และมีราคาแพงมาใช้ในการเรียนการสอน

สำหรับผู้ที่จะเข้าเรียนในโครงการ โรงเรียน-โรงงาน ต้องมีพื้นฐานความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการหรือเทียบเท่า มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี และไม่เกิน 25 ปี เป็นผู้ผ่านการสอบคัดเลือกหรือได้รับการคัดเลือกให้เข้าเรียนได้ การคัดเลือกผู้เข้าเรียนกระทำได้ 2 วิธี ตามความต้องการของสถานประกอบการคือ สถานประกอบการเป็นผู้คัดเลือกเอง และสถานศึกษาเป็นผู้คัดเลือกโดยการทดสอบของสถานศึกษา

ในปี 2534 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการทดลองใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชำนาญงาน ระบบโรงเรียน-โรงงาน เป็นหลักสูตรที่ภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมกันดำเนินการ โดยความร่วมมือของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สมาคมและองค์กรอื่นๆ ดังกล่าวได้จัดส่งผู้ฝึกหัดเข้าเรียนทฤษฎีและการฝึกอาชีพเบื้องต้น ในสถานศึกษาของกรม

อาชีวศึกษา และฝึกงานในสถานประกอบการและสถานประกอบการยังให้การสนับสนุนผู้ฝึกหัดในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกงานและเงินค่าครองชีพ ซึ่งเป็นการลดภาระในเรื่องงบประมาณการจัดการศึกษาของรัฐบาล หลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาสามารถยกระดับการครองชีพ เป็นการลดปัญหาการว่างงานของสังคม และยังส่งผลให้เกิดความมั่นคงของประเทศ

ระยะต่อมาได้ขยายการจัดการศึกษาในรูปนี้ ไปยังสถานศึกษาประเภทวิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยอาชีวศึกษาทั่วประเทศ โดยมีเงื่อนไขคือความสำเร็จอยู่ที่การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน มีหน่วยงานกลางเพื่อประสานงาน ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานกับภาคเอกชน ในการพัฒนากำลังคนระดับกลาง ประกอบด้วยคณะกรรมการจากหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการอาชีวศึกษาทุกระดับ และผู้แทนองค์กรเอกชน มีหน้าที่หลักในการผลิตกำลังคน ให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคน สร้างการประสานความร่วมมือการผลิต กำลังคนในระดับกลาง ด้านวิชาชีพกับองค์กรภาคเอกชน ทุกสาขาอาชีพประสานงานและเสนอรูปแบบ การดำเนินงานการจัดการศึกษาวิชาชีพในรูปแบบร่วมมือกับภาคเอกชน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คาดว่าการจัดการอาชีวศึกษารูปแบบของโรงเรียน-โรงงาน จะขยายเพิ่มมากขึ้น

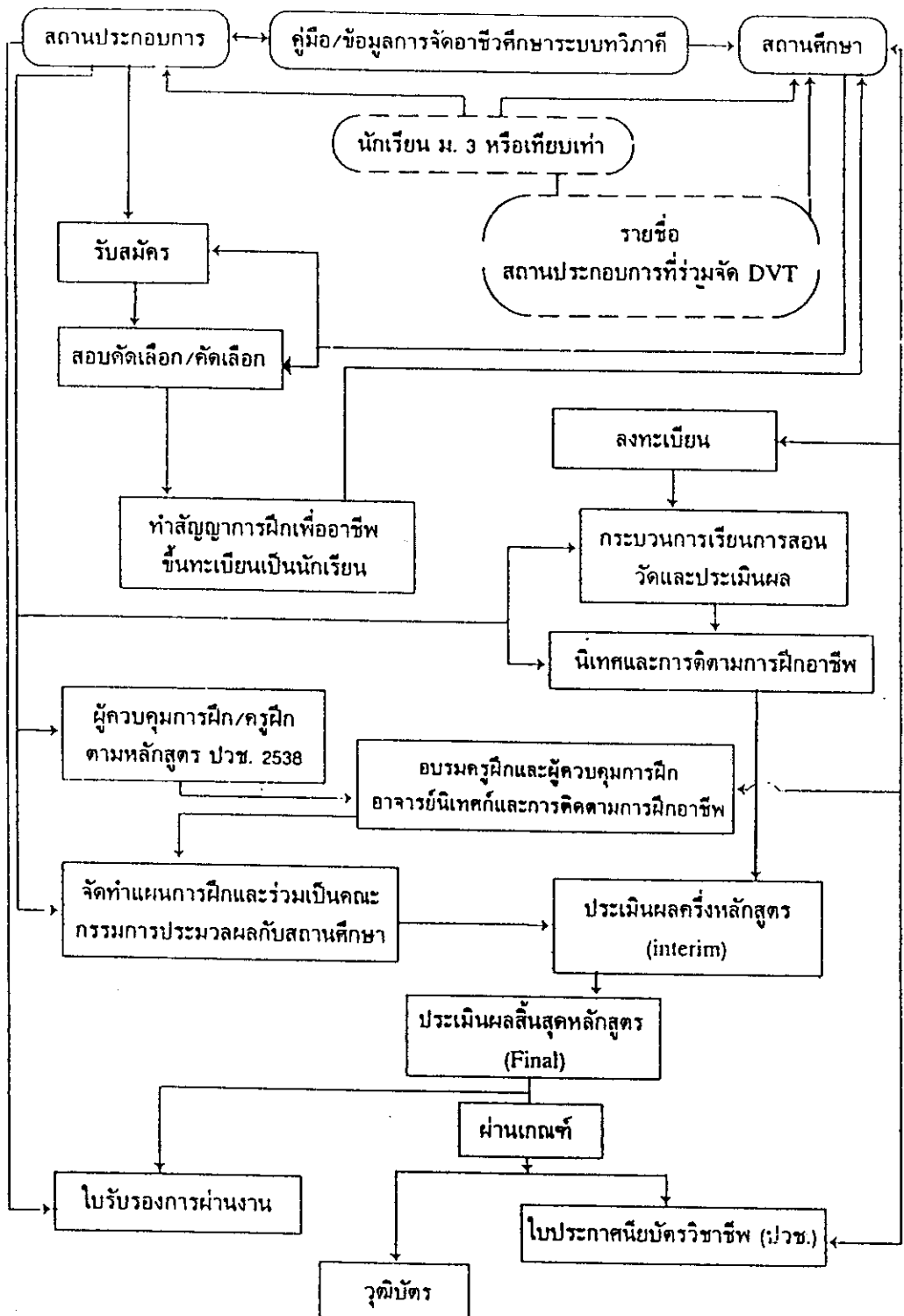
การพิจารณาการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพแห่งชาติที่จะส่งผลให้เกิดระบบการฝึกอาชีพที่มีประสิทธิภาพขึ้นในประเทศไทย การขยายความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการจัดการอาชีวศึกษา เช่น โครงการร่วมมือระหว่างกรมอาชีวศึกษากับเครือข่ายบริษัท เจริญโภคภัณฑ์เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาเกษตร โครงการ โรงเรียนโรงงาน หรือระบบทวิภาคี (Dual system) ซึ่งดำเนินการโดยวิทยาลัยท่าหลวงซิเมนต์ไทยอนุสรณ์ จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นต้นแบบการประสานงานกับสถานประกอบการในการเป็นแหล่งฝึกช่างชำนาญงาน สาขาซ่อมบำรุง โรงงานอุตสาหกรรม โครงการความร่วมมือทางวิชาการ ระหว่างกรมอาชีวศึกษากับบริษัท โททอลเอ็กซ์พลอเรชันและโปรดักชันแห่งประเทศไทย (Total Exploration and Production, Thailand) เพื่อตั้งศูนย์ฝึกอบรมช่างชุดเจาะก๊าซและน้ำมัน และศูนย์คอมพิวเตอร์ ณ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โครงการความร่วมมือทางวิชาการด้านเทคโนโลยียานยนต์ โดยกรมอาชีวศึกษากับบริษัท โตโยต้าในการสนับสนุนเครื่องมือ เครื่องมือ-เครื่องจักร อบรมครูอาจารย์และรับนักศึกษาเข้าฝึกงาน เป็นต้น ต่อมาเมื่อได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 แทนแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2523 ก็ได้ระบุถึงการอาชีวศึกษาไว้ว่าเป็นการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการประกอบอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งสามารถดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถจัดการศึกษาได้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งประเภท โรงเรียน ที่เป็น

การพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพสอดคล้องกับแต่ละระดับของการศึกษา และการศึกษาวิชาชีพนอกโรงเรียนที่เป็นการอบรมวิชาชีพเฉพาะด้านในระยะสั้นสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาความรู้และทักษะเพิ่มเติม โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการดำเนินการ เพื่อตอบสนองในเรื่องนี้ อาทิ การเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในโรงเรียนมัธยม เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพไปสู่ระดับท้องถิ่นและผลิตกำลังคนด้านวิชาชีพ ในระดับช่างกึ่งฝีมือ ช่างฝีมือและช่างเทคนิค สนองตลาดแรงงาน โครงการเปิดสอนหลักสูตรค่อยอด ปวช. และปวส. โครงการขยายการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ไปยังวิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี วิทยาลัยเทคนิคสมุทรปราการ และวิทยาลัยเทคนิคระยอง โครงการอาชีวศึกษาเกษตรระบบทวิภาคี โครงการฝึกอบรมช่างฝีมือเร่งรัด (ชรร.) โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 2-4) สถาบันอาชีวศึกษาได้พยายามแสวงหาความร่วมมือให้เอกชนมามีส่วนในการจัดอาชีวศึกษามากขึ้นแม้จะยังมีข้อจำกัดสำคัญคือ สถานประกอบการยังให้ความร่วมมือในวงจำกัดก็ตาม เห็นได้จากการจัดโครงการต่างๆ ของกรมอาชีวศึกษา (กรมอาชีวศึกษา, 2534, หน้า 37-39) ได้แก่

1. โครงการร่วมมือกับเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ เพื่อพัฒนาอาชีวเกษตร
2. โครงการร่วมมือกับองค์การการค้าสุภา เพื่อทดลองค้นแบบการฝึกงานของนักเรียน
3. โครงการความร่วมมือกับสมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างเพื่อฝึกอบรมช่างฝีมือเร่งรัด
4. โครงการความร่วมมือกับสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต เพื่อผลิตแรงงานด้านธุรกิจโรงแรม
5. โครงการร่วมมือกับบริษัทไทย-ยุโรป คอปอเรชั่น ออโต้เซลล์ จำกัด เพื่อพัฒนาคุณภาพครู-อาจารย์ และนักเรียน นักศึกษา สาขาช่างยนต์
6. โครงการร่วมมือกับบริษัทควา แมนชั่นเนอรี จำกัด เพื่อฝึกอบรมครู-อาจารย์ให้สามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ควบคุมการทำงานของเครื่องจักร (Computerized Numerical Control : CNC)
7. โครงการจัดอาชีวศึกษาระบบโรงเรียน-โรงงาน วิทยาลัยเทคนิคท่าหลวงจันทบุรี วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี วิทยาลัยเทคนิคระยอง วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม โดยความร่วมมือกับสถานประกอบการที่อยู่ใกล้เคียง
8. โครงการร่วมมือกับบริษัทโตโยต้า จำกัด เพื่อพัฒนาครูและอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีขั้นสูง สาขาวิชาช่างยนต์
9. โครงการร่วมมือกับสมาคมแว่นตา การจัดการเรียนการสอนสาขา แว่นตาและเลนส์
10. โครงการร่วมมือกับบริษัทบูรพา จำกัด พัฒนาครูในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ควบคุมการทำงานของเครื่องจักร (Computerized Numerical Control)

11. โครงการพัฒนาครูโดยความร่วมมือกับบริษัทซีตรอง จำกัด

สรุปได้ว่า การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีหรือระบบช่างฝึกหัด หมายถึงการจัดการเรียนการสอนโดยมีภาครัฐบาลและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดอาชีวศึกษา ทั้งในภาคเอกชนที่เป็นสถานศึกษา สถานประกอบการ และองค์กรเอกชน (Non-Government Organization) จะมีบทบาทในการจัดบริการด้านอาชีวศึกษาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดอาชีวศึกษา ของประเทศจะต้องมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการ ให้สามารถจัดการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและประกอบอาชีพอิสระได้อย่างแท้จริง ดังภาพที่ 2 (สำนักงาน โครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี, 2541, หน้า 8) ดังนี้



ภาพที่ 2 การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Training)

การจัดอาชีวศึกษาในประเทศไทย การจัดอาชีวศึกษามีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน สืบเนื่องมาจากกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาคราบจนกรุงรัตนโกสินทร์ แต่การจัดอาชีวศึกษาในระยะต้นๆ นั้น เป็นการจัดที่ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีหลักสูตร และแบบเรียนจัดโดยวัดบ้าง โดยสำนักหรือครอบครัวของผู้รับจ้าง เนื้อหาที่สอนจะเป็นความรู้และการฝึกเพื่อการยังชีพ โดยแท้การจัดอาชีวศึกษาเริ่มเป็นระบบในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการกำหนดเป็นประเภทการศึกษาพิเศษในโครงการศึกษาลับแรก พุทธศักราช 2441 และได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ตามสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ในปัจจุบันการอาชีวศึกษาจัดได้ว่ามีบทบาทสำคัญในฐานะที่ผลิตกำลังคนระดับ สายวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจแต่ภายใต้ระบบการผลิตนี้ก็ยังมีความไม่สอดคล้องตอบสนอง ต่อระบบใช้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพกล่าวคือฝ่ายผลิต ไม่สามารถผลิตกำลังคนในสาขาวิชาที่กำลังเป็นที่ต้องการอย่างสูงของตลาดแรงงาน ได้อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดการขาดแคลนกำลังคนในบางสาขาวิชาโดยเฉพาะทางด้านช่าง ในขณะที่เดียวกันกำลังคนที่ผลิตออกไป ก็มีคุณสมบัติที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งต้องการผู้สำเร็จการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถทางด้านปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี อีกทั้งมีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความอดสาเห ความตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย ความสามารถในการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ สถานการณ์เช่นนี้เป็นดัชนีหนึ่งที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบผลิตของการอาชีวศึกษาซึ่งมูลเหตุประการหนึ่งสืบเนื่องมาจากระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา ไม่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันทั้งจากฝ่ายผลิตและฝ่ายใช้ ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพโดยมีการศึกษาสภาพและแนวโน้มทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและสภาพปัญหาและมูลเหตุแห่งปัญหาการอาชีวศึกษาเป็นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 3)

หลักการจัดอาชีวศึกษา ถึงแม้ระบบการฝึกวิชาชีพจะเริ่มต้นมาก่อนในยุโรปก็ตาม แต่ก็มีมาเจริญก้าวหน้าในประเทศอเมริกาในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม การฝึกวิชาชีพที่เรียกว่าระบบช่างฝึกหัด (apprenticeship) ได้กลายมาเป็นระบบการฝึกอาชีพ (vocational training) ในโรงเรียนอาชีวศึกษาและเริ่มบทบาทสำคัญเรื่อยมา หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง เป็นต้นและเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่าประเทศที่มีเศรษฐกิจดีและเป็นประเทศมหาอำนาจนั้น จะมีการพัฒนากำลังคนด้านอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง และมุ่งเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ในประเทศสหรัฐอเมริกาเช่นกัน ได้มีการพัฒนาการอาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษามาเป็นเวลานาน จนถึงขั้นที่เรียกว่าเทคโนโลยีขั้นสูง (high-tech) หรือเทคโนโลยี ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งระบบอาชีวและเทคนิคศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยึดหลักทฤษฎีของ พรอสเซอร์ (Prosser, 1986 อ้างอิงใน สุภรณ์ พันธุ์รัตนอิสระ, 2532, หน้า 2-4) ซึ่งได้เสนอทฤษฎีการจัดอาชีวศึกษาไว้ 16 ข้อ

ดังนี้คือ

1. ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษาแปรผันกับสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนได้รับการฝึก ซึ่งจำลองสภาพแวดล้อมจริงที่จะต้องประสบเมื่อไปทำงานจริง
2. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลต่อเมื่องานศึกษากระทำในลักษณะเดียวกันกับงานจริง คือใช้ขั้นตอนการทำงาน เครื่องมือและเครื่องจักรเช่นเดียวกับที่ใช้ในการทำงานจริงในอาชีพนั้น
3. ประสิทธิภาพการอาชีวศึกษาแปรผันกับการฝึกรายบุคคล โดยตรงและ โดยเฉพาะ ให้มีนิสัยในการคิดและปฏิบัติที่ต้องการสำหรับอาชีพนั้น
4. ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษาแปรผันกับการจัดให้ผู้ฝึกรายบุคคลได้ใช้ความสนใจ ความถนัด และมันสมองของผู้นั้นอย่างเต็มที่
5. การฝึกอาชีพที่มีประสิทธิผลของแต่ละอาชีพช่างและแรงงานจะสามารถจัดให้แก่กลุ่มที่ต้องการและได้ประโยชน์จากการฝึกเท่านั้น
6. การฝึกอาชีพที่มีประสิทธิผลจะแปรผันกับการฝึกประสบการณ์เฉพาะหลายๆ ครั้ง เพื่อสร้างนิสัยที่ถูกต้องในการทำ และการผลิตจนกระทั่งนิสัยที่ต้องการ ได้พัฒนาขึ้นซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการหางานทำ
7. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลได้ต้องขึ้นอยู่กับครูฝึก ซึ่งจะต้องมีประสบการณ์วิชาชีพ ในการประยุกต์ทักษะและความรู้ในการปฏิบัติงาน และขบวนการทำงานของสิ่งที่ตนสอน
8. สำหรับแต่ละอาชีพ ผู้ฝึกจะต้องมีความสามารถในการผลิตขั้นต่ำระดับหนึ่ง เพื่อที่จะทำงานและรักษาตำแหน่งงานไว้ ถ้าการอาชีวศึกษาไม่สามารถจัดได้ถึงขั้นนี้แล้ว ก็จะไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งสำหรับรายบุคคล และสำหรับสังคม
9. การจัดอาชีวศึกษาต้องกระหนัถึงสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันและต้องฝึกทักษะรายบุคคล เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงานนั้น
10. การสร้างนิสัยขบวนการปฏิบัติงานจะได้ผล ก็ต่อเมื่อผู้ฝึกได้ทำงานจริงไม่ทำแบบฝึกหัดหรือทำงานปลอม
11. แหล่งของเนื้อหาสาระที่เชื่อถือได้ ของการฝึกเฉพาะแต่ละอาชีพมาจากแหล่งเดียวกันเท่านั้นคือ จากประสบการณ์ของผู้ชำนาญงานของอาชีพนั้น
12. สำหรับแต่ละอาชีพจะมีเนื้อหา อยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นของอาชีพนั้นโดยเฉพาะ และไม่มีคุณค่าในทางปฏิบัติสำหรับอาชีพอื่น
13. การอาชีวศึกษาจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อบริการในเรื่องที่มีคนต้องการ ในขณะที่กลุ่มนั้นต้องการ โดยวิธีการที่กลุ่มนั้นจะได้ประโยชน์มากที่สุด
14. การอาชีวศึกษา ที่มีประสิทธิภาพจะแปรผันกับวิธีการสอนและความสัมพันธ์กับผู้เรียนโดยพิจารณาคุณลักษณะพิเศษของกลุ่มที่เรียน

15. การบริหารอาชีวศึกษาจะมีประสิทธิภาพ ต่อเมื่อมีการจัดการในลักษณะยืดหยุ่น แทนการมีมาตรฐานที่ตายตัวเกินไป

16. ขณะที่ควรพยายามลดค่าใช้จ่ายต่อหัวแต่ต้องใช้งบประมาณขั้นต่ำจำนวนหนึ่งซึ่งถ้าจ่ายต่ำกว่านี้แล้วจะไม่สามารถจัดการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิผลได้และถ้าไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณขั้นต่ำนี้แล้วก็ไม่ควรที่จะจัดให้มีระบบอาชีวศึกษา

จากทฤษฎีทั้ง 16 ข้อที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ดร. พรอสเซอร์ ได้นั้นเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษาให้เป็นการฝึกและการศึกษาเพื่ออาชีพโดยจัดให้ผู้เรียนมีสมรรถนะในการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่อาชีพและพัฒนาปรับปรุงตนเองได้ทันต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการทำงาน

แนวนโยบายการอาชีวศึกษา ได้มีการกำหนดนโยบายการอาชีวศึกษาไว้ในที่ต่างๆ มากมาย ทั้งจากหน่วยงาน นโยบายและแผนโดยตรงจากหน่วยปฏิบัติงานในที่นี้จะเสนอเฉพาะนโยบายของกรมอาชีวศึกษาทุกระดับและประเภท โดยเริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505-2509 ถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งมีสาระสำคัญ (สุภรณ์ พันธุ์รัตนอิสระ, 2532, หน้า 89-97) ดังนี้

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505-2509) แผนฯ นี้ได้กำหนดนโยบายของการจัดอาชีวศึกษาไว้ว่า “ขยายและปรับปรุงการอาชีวศึกษาให้มีมาตรฐาน โดยให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับนี้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาตินอกจากนี้ยังเน้นผลิตครูอาชีวศึกษาให้เพียงพอต่อการขยายอาชีวศึกษาด้วย”

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) แผนฯ นี้ได้กำหนดนโยบายที่จะ “เน้นการขยายแรงงานระดับกลางทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการแรงงานระดับนี้ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะเน้นในด้านอาชีพ ทั้งนี้เพื่อเตรียมผลิตแรงงานระดับกลาง ไปป้อนการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ”

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) แผนฯ นี้ได้มีการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแยกออกเป็นส่วนหนึ่ง ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยในส่วนหนึ่งของการอาชีวศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อ “เน้นการผลิตแรงงานระดับกลางทั้งในระดับแรงงาน ฝีมือ และช่างเทคนิค เพื่อสนองความต้องการกำลังคนของประเทศทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ” โดยกำหนดนโยบายหลัก 4 ประการในการพัฒนาการอาชีวศึกษา ได้แก่

1. ปรับปรุงและขยายการอาชีวศึกษาขั้นสูง เพื่อผลิตแรงงานระดับกลาง โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรม

2. ลดการผลิตแรงงาน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยการรวมการอาชีวศึกษาเข้ากับการศึกษาสายสามัญศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้

3. มีนโยบายสนับสนุนวิชาชีพครูอาชีวศึกษา และส่งเสริมสวัสดิการครูสายอาชีพที่มี
ความสามารถพิเศษทางด้านทักษะวิชาชีพ

4. ปรับปรุงการอาชีวศึกษา หลักสูตรระยะสั้นโดยใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีอยู่
อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) แผนฯ นี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการอาชีวศึกษาเพื่อ “มุ่งผลิตแรงงานฝีมือในระดับกลางในสาขาวิชาต่างที่ตลาดแรงงานต้องการและสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศนอกจากนี้ยังมุ่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้บริการประชาชนให้มีโอกาสได้ศึกษาด้านอาชีพและมีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น” นโยบายหลัก 3 ประการ ในแผนฯ ฉบับนี้ได้แก่

1. สถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษาจะต้องปรับปรุงหลักสูตรและหนังสือเรียน ให้ตรงกับความ
ต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถออกไปทำงาน ได้ตรงตามความ
ต้องการของตลาดในอาชีพที่ถนัด

2. ส่งเสริมให้มีการนิเทศการศึกษา และการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ
เรียนการสอน โดยมอบอำนาจให้โรงเรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนการสอนเอง ทั้งนี้เพื่อรักษา
ระดับมาตรฐานการอาชีวศึกษาไว้

3. ขยายจำนวนสถานศึกษาไปยังจังหวัดต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น และปรับปรุงคุณภาพของ
การศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) นโยบายในแผนฯ 5 ยังคงมุ่ง
“พัฒนาและปรับปรุงทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพของการอาชีวศึกษาให้สามารถฝึกอาชีพที่
เหมาะสมได้อย่างกว้างขวาง” เพื่อสนองความต้องการทั้งการประกอบอาชีพอิสระและตลาดแรงงาน
นโยบายหลักในแผนฯ ฉบับนี้ ได้แก่

1. ประสานการกำหนดนโยบายการวางแผนและการดำเนินการอาชีวศึกษาทั้งหน่วยงาน
ของรัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดเอกภาพ

2. ปรับปรุงหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนวิชาชีพให้เบ็ดเสร็จในตัวเอง โดยมุ่ง
ให้เป็นการศึกษาที่เหมาะสมกับอาชีพอิสระ และสนองต่อตลาดแรงงานได้อย่างแท้จริง

3. เร่งผลิตและปรับปรุงคุณภาพของครูอาชีวศึกษาให้ประสานและสอดคล้องกัน
ระหว่างหน่วยผลิตและหน่วยใช้

4. รัฐบาลกำหนดมาตรฐานของผู้ที่จะประกอบอาชีพสาขาต่างๆ เท่าที่เห็นมีความจำเป็น

5. เร่งปรับปรุงมาตรฐานสถานศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้นและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

6. ขยายการศึกษาวชิรศึกษาให้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะในชนบทตามรูปแบบที่เหมาะสม
กับสภาพท้องถิ่นและสังคม ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความพร้อมของความสามารถในการจัด ตามความ

ต้องการของตลาดแรงงาน และกำลังทางด้านเศรษฐกิจของประเทศด้วย

7. เร่งส่งเสริมและพัฒนาการอาชีวเกษตรระยะสั้น ให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

8. ให้สถานศึกษามีการร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประหยัดและมีประสิทธิภาพ

9. ให้สถานศึกษาร่วมมือกับวงการธุรกิจอุตสาหกรรมและสถานประกอบการเอกชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษา ฝึกงาน และสนองความต้องการซึ่งกันและกัน

10. รัฐจะกำหนดมาตรการให้รัฐวิสาหกิจ และสถานประกอบการเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการฝึกอาชีพทั้งนี้อาจดำเนินการโดยเอกเทศหรือร่วมกับสถานศึกษาก็ได้

11. ให้สถานศึกษาดำเนินการกิจในด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมให้กว้างขวาง เพื่อยกระดับมาตรฐานการประกอบอาชีพของประชาชนให้สูงขึ้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความพร้อมของสถานศึกษาเป็นสำคัญ

12. ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษาให้มากขึ้น

13. ให้มีการประสานสัมพันธ์กัน ระหว่างการอาชีพ กับการอาชีวศึกษา และการศึกษาระดับอื่น

14. ให้มีการศึกษาวิจัย และติดตามประเมินผล เพื่อหารูปแบบและลักษณะของการจัดอาชีวศึกษา และนำมาเพื่อใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) แผนฯ ฉบับนี้มุ่งผลิต และพัฒนากำลังคนสาขาวิชาชีพต่างๆ ในระดับกลางและระดับสูงให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยกำหนดนโยบายไว้ ดังนี้

1. ลดการผลิตกำลังคนในระดับประเภท และสาขาวิชาที่เกินความต้องการ และเพิ่มการผลิตกำลังคนในระดับประเภท และสาขาวิชาที่ขาดแคลนให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2. พัฒนาหลักสูตรให้ได้คุณภาพทัดเทียมกันในแต่ละระดับประเภทการศึกษา และสาขาวิชา โดยให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน

3. พัฒนานุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ตลอดจนมีความสามารถในการสร้างงานเพื่อประกอบอาชีพอิสระได้

4. พัฒนาประสิทธิภาพของครูอาชีวศึกษาประจำการให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี ตลอดจนเร่งผลิตครูในสาขาที่ขาดแคลน

5. เสริมสร้างระบบงานและองค์กรกลาง เพื่อทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายการผลิต และการใช้กำลังคน ด้านการอาชีวศึกษาในระดับและประเภทต่างๆ

6. พัฒนาระบบข้อมูลตลาดแรงงานด้านอาชีวศึกษา ทั้งในระดับสถานศึกษาระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับชาติและมีระบบการประสานงานกันในแต่ละระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลตลาดแรงงานอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

7. พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาระดับประเภทและสาขาวิชาต่างๆทั้งในระดับสถานศึกษาระดับจังหวัดระดับภาคและระดับชาติ

8. ขยายบทบาทความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ในการจัดการอาชีวศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชนเข้ามาร่วมจัดการอาชีวศึกษาในระดับประเภทและสาขาวิชา ที่เอกชนสามารถจัด ได้ดีมีคุณภาพ และจัด ได้ปริมาณพอเพียงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

9. ปรับปรุงค่าเล่าเรียนค่าบำรุงค่าธรรมเนียมเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการอาชีวศึกษาในสัดส่วนที่สูงขึ้น และจัดสรรทุนการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

10. ส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยรูปแบบการจัดการอาชีวศึกษา เพื่อการพัฒนาการอาชีวศึกษา

11. ส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษา ในการให้บริการทางวิชาชีพแก่ชุมชน และการทดสอบฝีมือแรงงาน โดยจัดเองหรือประสานงานด้านวิชาการและการใช้ทรัพยากรร่วมกันกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

12. ปรับหลักสูตรอาชีวศึกษาให้สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างการศึกษา ในระบบกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) แผนฯ นี้ได้กำหนดนโยบายด้านอาชีวศึกษาไว้ในส่วนที่เป็นนโยบายการศึกษาเพื่ออาชีพโดยระบุว่า “จะเร่งรัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานตลอดจนส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพในทุกระดับและประเภทการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการได้ด้วย” และได้กำหนดมาตรการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติไว้ดังนี้

1. เร่งรัดให้หน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคน ทำการศึกษาและทบทวนถึงความต้องการกำลังคนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อปรับแผน และเร่งการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องและตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ

2. จัดให้มีกลไกสำหรับเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษา และสถานประกอบการเพื่อการให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานและประสานการจัดการศึกษา และการฝึกอบรมร่วมกัน

161278

๑
370.113
๓๕๒๔๘
๓๐

3. ให้มีการจัดอาชีพระยะสั้น เพื่อยกระดับช่างฝีมือของสถานประกอบการ และการฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน ตลอดจนการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน

4. ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มทักษะการบริหาร และการจัดการและปลูกฝังนิสัยรักที่จะเป็นผู้ประกอบการ ตลอดจนมีการฝึกปฏิบัติเพื่อสามารถออกไปประกอบอาชีพได้

5. ให้มีการจัดตั้งกองทุน เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการจัดฝึกอบรมการวิจัยและพัฒนา ร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและเอกชน

6. ให้มีการจัดสรรทรัพยากรและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อผลิตกำลังคนให้เพียงพอ และสอดคล้องสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ร่างแผน ฯ (กรมอาชีวศึกษา, 2540 ก, หน้า 2-6) โดยภาพรวม จำเป็นต้องถือเอาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดให้คนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ให้สามารถอยู่ในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุขและสามารถพัฒนาครอบครัว ชุมชน รวมทั้งประเทศชาติให้อยู่ในสังคมโลกได้อย่างดีด้วยในขณะเดียวกันอาชีวศึกษาจำเป็นต้องเน้นการดำเนินการให้ยืดหยุ่นหลากหลาย สร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถสนองความต้องการกำลังคนของประเทศ ของสังคม และของผู้เรียนซึ่งมีความแตกต่างกัน และเน้นให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนามีลักษณะด้านร่างกายจิตใจ ความรู้และทักษะตามที่พึงประสงค์ มีความสามารถที่จะแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้จนตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อความเป็นเลิศ วัตถุประสงค์ ของแผนพัฒนาอาชีวศึกษาระยะที่ 8 มีดังต่อไปนี้

1. ขยายและกระจายโอกาสทางการศึกษาและฝึกวิชาชีพในระดับกลาง และระดับสูงให้กว้างขวางทั่วถึงมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทรวมทั้งการแก้ปัญหาการขาดแคลนกำลังคนในเขตพัฒนาพิเศษ

2. จัดการศึกษาและฝึกวิชาชีพให้ยืดหยุ่นหลากหลาย สร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถสนองความต้องการกำลังคนของประเทศ สอนองความต้องการของสังคม และสนองความต้องการของผู้เรียนซึ่งแตกต่างกันได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

3. พัฒนากำลังคนในตลาดแรงงานและผู้ด้อยโอกาสในชนบทห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความรู้และทักษะวิชาชีพ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงขึ้นทันกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งเพื่อช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากการศึกษาแนวนโยบายด้านอาชีวศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับต่างๆ ที่ผ่านมาจะเห็นว่า นโยบายเพื่อผลิตกำลังคนในระดับกลางเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม ทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 จะเน้นภาพรวมระดับประเทศมาก ส่วนในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ที่เริ่มเน้นการให้ความสำคัญในการผลิตกำลังคนในระดับกลางประเภทช่างฝีมือและช่างเทคนิค และได้มุ่งที่จะผลิตในสาขาวิชาต่างๆ ที่ตลาดแรงงานต้องการ ในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 นั้น ได้ขยายวัตถุประสงค์ออกไปสู่การสนองความต้องการด้านการประกอบอาชีพอิสระและตลาดแรงงาน สำหรับในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นั้น การอาชีวศึกษายังคงมุ่งเน้นผลิตกำลังคนในสาขาวิชาชีพต่างๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอยู่ แต่มีนโยบายที่จะลดการผลิตกำลังคนในระดับ ประถมและสาขาวิชาที่เกินความต้องการทั้งนี้โดยคำนึงถึงปัญหาการว่างงาน พร้อมกันนั้นมีการกำหนดนโยบายและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี และในส่วนของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ยังคงมุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และเน้นที่จะให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการได้ และจัดให้มีหน่วยงานเพื่อเป็นกลไกสำหรับเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษา และสถานประกอบการ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน และประสานการจัดการศึกษาและฝึกอบรมร่วมกัน ส่วนในแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 นั้นยังคงจะมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ในด้านการพัฒนาสติปัญญา ทักษะและฝีมือแรงงานให้ก้าวหน้าทันเทคโนโลยีและความเจริญก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อผลิตและพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือมีความรู้ มีทักษะ ในสาขาวิชาชีพ สามารถพัฒนางาน พัฒนาตนเอง ให้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐบาล ในการจัดการศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระบบทวิภาคี

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 (กรมอาชีวศึกษา, 2540 ข, หน้า 150-155) เปิดกว้างให้สถานศึกษาและสถานประกอบการ ร่วมกันจัดทำแผนการเรียนและฝึกภาคปฏิบัติให้แก่นักเรียน ในระบบทวิภาคี ได้ตามความต้องการ และความพร้อมของสถานศึกษาและสถานประกอบการ ดังนั้นการจัดทำแผนการเรียน ตามโครงสร้างหลักสูตร ในแต่ละภาคเรียนทั้ง 6 ภาคเรียน สถานศึกษาและสถานประกอบการ จึงสามารถกำหนดจำนวนวันเวลาและคาบเรียนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงโครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาในคำอธิบายรายวิชา ให้ครบตามหลักสูตร เช่น จัดให้มีการเรียนวิชาพื้นฐานนอกสถานศึกษา โดยร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัด ศูนย์กีฬาในท้องถิ่น เป็นต้น

โครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 แบ่งเป็น 3 หมวดวิชา และกิจกรรม ดังนี้

1. หมวดวิชาพื้นฐาน
2. หมวดวิชาชีพ
 - 2.1 วิชาชีพพื้นฐาน
 - 2.2 วิชาชีพเฉพาะ
 - 2.3 วิชาชีพเลือก
 - 2.4 โครงการหรือโครงการวิชาชีพ
3. หมวดวิชาเลือกเสรี
 - 3.1 กิจกรรม

จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาของแต่ละหมวดวิชาตลอดหลักสูตรให้เป็นไปตามกำหนดไว้ในโครงสร้างแต่ละประเภทวิชา

การจัดแผนการเรียนรู้ สถานศึกษาและสถานประกอบการ ร่วมจัดทำหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ ตามความต้องการของสถานประกอบการ

1. งานหลักสูตรและการสอน จัดทำแผนการเรียนรู้ในสถานศึกษา
2. ครูฝึกในสถานประกอบการ ร่วมกับอาจารย์นิเทศแต่ละสาขาวิชา รวมทั้งงานหลักสูตร และการสอนจัดทำแผนการเรียนรู้และเขียนคำอธิบายรายวิชาที่จะฝึกในสถานประกอบการงานหลักสูตรและการสอน จะต้องควบคุมดูแลการจัดการเรียนการสอน ให้จำนวนหน่วยกิตครบถ้วนตามโครงสร้างหลักสูตร

การสอนนักเรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

1. สถานศึกษาสอนวิชาพื้นฐาน วิชาชีพพื้นฐาน วิชาเลือกเสรี สัปดาห์ละ 1-2 วัน ตลอดหลักสูตร
2. สถานประกอบการสอนวิชาชีพเฉพาะ วิชาชีพเลือก กิจกรรมและโครงการ หรือ โครงการวิชาชีพ สัปดาห์ละ 3-4 วัน ตลอดหลักสูตร
3. รายวิชาใด หากสถานประกอบการไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ ตามหลักสูตร ในสถานศึกษาจัดสอนเพิ่มเติมให้จนครบหลักสูตร

การเรียนรู้และการฝึกอาชีพ

1. เรียนหมวดวิชาพื้นฐาน วิชาชีพพื้นฐานทั้งทฤษฎีและปฏิบัติเบื้องต้น วิชาเลือกเสรี ในสถานศึกษา สัปดาห์ละ 1-2 วัน ตลอดหลักสูตร
2. ฝึกอาชีพในสถานประกอบการ สัปดาห์ละ 3-4 วัน ตลอดหลักสูตร ในรายวิชาชีพ

เฉพาะ วิชาชีพเลือก โครงการหรือโครงการวิชาชีพ รวมทั้งการทำการกิจกรรม

การคำนวณเวลาเรียนในสถานศึกษาและสถานประกอบการ นักเรียนจะต้องเรียนในสถานศึกษาและจะต้องฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการควบคู่กันไป โดยจัดเรียนวิชาบังคับในสถานศึกษาและวิชาฝึกปฏิบัติงาน การเรียนวิชาบังคับโดยเฉพาะวิชาพื้นฐานอาจใช้วิธีเรียนได้หลายวิธี เช่นเรียนด้วยตนเอง เรียนทางไกลร่วมกับสถานศึกษาอื่นเป็นต้น แต่เนื่องจากนักเรียนในระบบนี้มีพื้นฐานความรู้ทางด้านสามัญค่อนข้างอ่อน ต้องทำงานหนักในสถานประกอบการและการเตรียมการจัดระบบการเรียนวิธีอื่นยังไม่พร้อม ฉะนั้นสถานศึกษาจะต้องจัดให้เรียนในสถานศึกษาทั้งหมดไว้ก่อน ส่วนกิจกรรมให้ลงทะเบียนและมอบให้สถานประกอบการดำเนินการเอง

การคำนวณเวลาเรียนในสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องหาเวลาในแต่ละภาคเรียน และจัดจำนวนวันให้เรียน โดยใช้เวลาเรียนวันละ 8 คาบ (ระบบปกติ 7 คาบ) โดยรวมเวลาเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติของวิชาที่ต้องเรียนในโรงเรียนทั้งหมด คือ วิชาในหมวดวิชาพื้นฐาน วิชาชีพพื้นฐาน วิชาชีพเฉพาะและวิชาพุทธศาสนา ของแต่ละสาขาวิชาเข้าด้วยกัน คำนวณหน่วยกิตจากการฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการ จะต้องนำจำนวนวันที่ออกฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการของแต่ละภาคเรียนมาคำนวณหาจำนวนหน่วยกิต นำจำนวนหน่วยกิตที่ได้จากการเรียนในสถานศึกษาและฝึกปฏิบัติงานมารวมกันจะต้องไม่น้อยกว่าหน่วยกิตตลอดหลักสูตร กำหนดไว้ในโครงสร้างของแต่ละสาขาวิชา ในกรณีที่จำนวนวันที่จัดให้เรียนในสถานศึกษามากเกินไปหรือเหลือเศษคาบที่ จะต้องจัดเพิ่มเติมอาจใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนจัดให้เรียนเสริมได้

การจัดจำนวนวันในการเรียนและฝึกปฏิบัติงาน เนื่องจากเวลาเรียนในสถานศึกษาและฝึกปฏิบัติงานในสถานประกอบการ มีเวลาถึง 6 ภาคเรียน ฉะนั้นเวลาที่ให้เรียนและฝึกปฏิบัติงานจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละภาคเรียน แต่ทั้งนี้เวลารวมทั้งหมดจะต้องพอดีกับแผนการเรียน สถานศึกษาจะต้องศึกษาว่ามีวิธีจัดจำนวนวันระบบใดบ้าง เพื่อนำเสนอให้สถานประกอบการได้เลือกเพราะข้อจำกัดของสถานประกอบแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จะต้องประชุมปรึกษาสถานประกอบการทั้งหมดเพื่อตัดสินใจเลือกระบบใด วิชาที่จัดให้เรียนในสถานศึกษา เนื่องจากนักเรียนยังไม่มีพื้นฐานทางวิชาชีพมาก่อน จึงควรสอนวิชาชีพเบื้องต้นไปก่อน เพื่อจะได้ไปฝึกปฏิบัติทำงานได้ดีขึ้น หลักสูตรการฝึกปฏิบัติงาน สถานศึกษาและสถานประกอบการจะต้องประชุมเพื่อกำหนดแผนการฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนร่วมกัน แผนการฝึกปฏิบัติงานของแต่ละแห่งจะไม่เหมือนกันได้ แต่จะต้องมีการหมุนเวียนฝึกปฏิบัติเป็นระยะ ๆ ไป เมื่อครบเวลา 3 ปี แล้วนักเรียนแต่ละคนจะได้ฝึกปฏิบัติงานได้ทักษะครบตามจุดประสงค์ของหลักสูตรแต่ละสาขาวิชา ไม่จำเป็นว่านักเรียนแต่ละคนได้ฝึกปฏิบัติงานเหมือนกันทุกอย่างแต่จะต้องได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ คือการจัดเวลาเรียนวิชาพื้นฐาน วิชาชีพพื้นฐานและวิชาเฉพาะใช้เวลาเรียน 80-128 คาบ หรือ 76 หน่วยกิต โดยกำหนด 7 หรือ 8 คาบต่อ 1 วัน ในสถานประกอบการ ใช้เวลาการปฏิบัติงาน

40-52 หน่วยกิต โดยกำหนด 1 หน่วยกิต เท่ากับ 72 คาบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันระหว่าง วิทยาลัยเทคนิคกับสถานประกอบการ วิชาพุทธศาสนา ให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง และให้ทำ กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ตามที่สถานศึกษาเห็นสมควร

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษา ระบบทวิภาคี ที่สำเร็จการศึกษา นักเรียนที่เรียนในระบบทวิภาคี เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เช่นเดียวกับนักเรียนในภาคปกติ ซึ่งจะต้องผ่านเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี, 2541, หน้า 17-18)

1. สอบได้รายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐาน หมวดวิชาชีพ และหมวดวิชาเลือกเสรีครบตามกำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละประเภทวิชาและสาขาวิชา
2. ได้จำนวนหน่วยกิตสะสมครบถ้วน ตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละประเภทวิชาและสาขาวิชา
3. ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่สถานประกอบการจัดขึ้น

เกณฑ์และระเบียบการประเมินผลการเรียน กฎเกณฑ์และระเบียบการประเมินผลการเรียนในระบบทวิภาคี ให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินการเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพพุทธศักราช 2538 โดยสถานประกอบการจะประเมินผลการเรียนในรายวิชาที่เรียนหรือฝึกอาชีพที่สถานประกอบการทุกภาคเรียน และร่วมกับสถานศึกษาและสถานประกอบการอื่น ๆ จัดคณะสอบมาตรฐานฝีมือสำหรับนักเรียน ในรูปแบบของคณะกรรมการประเมินผล ประกอบด้วยกรรมการร่วมระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการไม่น้อยกว่า 7 คน โดยผู้แทนจากสถานประกอบการทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนจากสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการการรับผิดชอบในการดำเนินการมาตรฐานฝีมือ ทั้งประเมินผลครึ่งหลักสูตร (interim) และประเมินผลสิ้นสุดหลักสูตร (final) โดยนำผลการประเมินทั้งสองครั้งมารวมกันตามอัตราส่วน 3 : 7

1. การประเมินผลครึ่งหลักสูตร (interim) หลังจากการฝึกไปแล้ว 3 ภาคเรียน คณะกรรมการการประเมินผลจะประชุมกันเพื่อกำหนดการสอบหรือวิธีการสอบ โดยสอบข้อเขียนเพื่อประเมินความรู้ทางทฤษฎี และสอบสัมภาษณ์ตามบันทึกจากสมุดรายงานของนักเรียนเพื่อประเมินความสามารถในการปฏิบัติงาน
2. การประเมินผลสิ้นสุดหลักสูตร (final) หลังจากนักเรียนผ่านการประเมินผลครึ่งหลักสูตร (interim) ไปแล้วอีก 3 ภาคเรียน หรือเรียนไป 6 ภาคเรียน คณะกรรมการการประเมินผลจัดให้มีการสอบมาตรฐานฝีมือเพื่อประเมินผลสิ้นสุดหลักสูตร โดยสอบข้อเขียนเพื่อประเมินความรู้ทางทฤษฎี และประเมินความสามารถในการปฏิบัติงาน โดยการทำโครงการหรือโครงการวิชาชีพ หรือผลิตชิ้นงานหรือวิเคราะห์งาน

3. การให้ระดับผลการเรียนในการสอบมาตรฐานฝีมือ ให้เป็น 3 ระดับ ดังนี้คือ
- | | |
|-----------------|---|
| ดี หมายถึง | ได้คะแนนรวมจากผลการวัดหรือประเมินสูงกว่าร้อยละ 70 |
| ผ่าน หมายถึง | ได้คะแนนรวมจากผลการวัดหรือประเมินร้อยละ 50-70 |
| ไม่ผ่าน หมายถึง | ได้คะแนนรวมจากการวัดหรือประเมินต่ำกว่าร้อยละ 50 |
- การสอบ

1. สถานประกอบการจะต้องจัดการทดสอบของนักเรียน ในรายวิชาที่กำหนดให้ฝึกอาชีพที่สถานประกอบการ

2. มาตรฐานฝีมือ สำหรับนักเรียนในระบบทวิภาคี ให้ปฏิบัติดังนี้

2.1 ประเมินผลครึ่งหลักสูตร (interim) โดยวิธีการดังนี้

2.1.1 ประเมินผลความรู้ทางทฤษฎี

2.1.2 ประเมินความสามารถในการปฏิบัติงาน โดยการสอบสัมภาษณ์ ตามบันทึกจากสมุดรายงานของนักเรียน

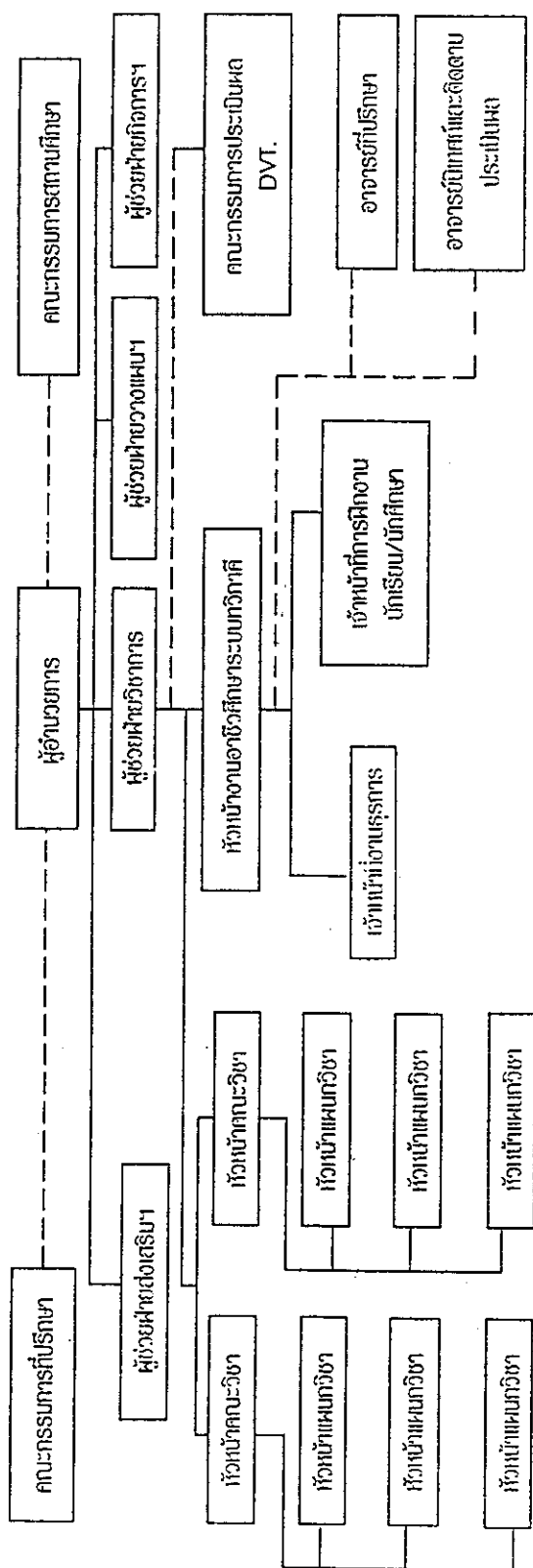
2.2 การประเมินผลสิ้นสุดหลักสูตร (final) โดยวิธีการดังนี้

2.2.1 ประเมินความรู้ทางทฤษฎี โดยการสอบข้อเขียนและการสัมภาษณ์ตามบันทึกจากสมุดรายงานของนักเรียน

2.2.2 การประเมินความสามารถในการปฏิบัติงาน โดยการทำโครงงานหรือการทำโครงการวิชาชีพ หรือผลิตชิ้นงานหรือการวิเคราะห์งาน

2.3 อัตราส่วนของการประเมินผลครึ่งหลักสูตร (interim) รวมกับการประเมินผลสิ้นสุดหลักสูตร (final) ตามอัตราส่วน 3 : 7

การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ในสถานศึกษา การจัดองค์กรสำหรับการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ในสถานศึกษาถือว่าเป็นการจัดการศึกษา ตามระเบียบกรมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2529 เพิ่มเติม พ.ศ. 2537 กำหนดให้บุคลากรทุกฝ่ายในองค์กร มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี, 2541, หน้า 8-30) ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีภายในสถานศึกษา

การรับนักเรียน

1. คัดเลือกสถานประกอบการ เพื่อเข้าร่วมจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี
2. ร่วมกับสถานประกอบการกำหนดเป้าหมายการรับนักเรียน
3. ประสานงานให้กับสถานประกอบการ เพื่อดำเนินการรับสมัครสอบและ คัดเลือกนักเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ
4. จินทะเบียนนักเรียน และทำสัญญาการฝึกอาชีพกับสถานประกอบการแล้ว เป็นนักเรียนของสถานศึกษา

ความร่วมมือกับสถานประกอบการในรูปของคณะกรรมการ

1. คณะกรรมการดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้ควบคุมการฝึก ครูฝึก อาจารย์นิเทศก์ และบุคลากรของสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่บริหารจัดการการเรียนการสอน ทั้งในสถานประกอบการ และสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. คณะกรรมการประเมินผล ประกอบด้วย คณะกรรมการร่วมระหว่างสถานศึกษา กับสถานประกอบการ ไม่น้อยกว่า 7 คน โดยผู้แทนจากสถานประกอบการ ทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนจากสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการสอบมาตรฐานฝีมือ และกรรมการสอบมาตรฐานฝีมือ เฉพาะสาขาไม่น้อยกว่า สาขาสละ 3 คน

การติดตามและการประเมินผล

1. จัดอาจารย์นิเทศก์ไปนิเทศการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ
2. ประสานงานและให้ความร่วมมือในการวัดและประเมินผล การเรียนรายวิชา ที่ฝึกอาชีพในสถานประกอบการแก่ครูฝึก
3. ติดตามผลการเรียนทุกภาคเรียน
4. ประสานงานเพื่อแต่งตั้งกรรมการประเมินผล
5. ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา ทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ
6. ต้องผ่านการประเมินผลการเรียนจบหลักสูตร การสอบมาตรฐานฝีมือ
7. ส่งแบบสำรวจข้อมูลไปยังผู้สำเร็จการศึกษา
8. ติดตามผู้สำเร็จการศึกษาจากสถานประกอบการ

การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานประกอบการ สถานประกอบการที่ร่วมจัดการอาชีวศึกษา ต้องกระหนักรกว่าเป็นเสมือนสถานศึกษาแห่งที่ 2 ของนักเรียนและมีความพร้อมดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ประกอบกิจการที่ดำเนินการฝึกอาชีพได้
2. มีความพร้อมในการฝึกอาชีพตามสาขาวิชานั้น
3. สามารถจัดให้มีผู้ควบคุมการฝึกและครูฝึก ทำหน้าที่ประสานงาน ดูแล การฝึกและการสอนอาชีพให้แก่แก่นักเรียนได้

4. สามารถจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกอาชีพได้
5. สามารถจัดการฝึกอาชีพได้ตลอดระยะเวลา 3 ปี หรือจนจบหลักสูตร ปวช.
6. สามารถจัดส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุมสัมมนากับสถานศึกษาได้
7. สามารถจัดสวัสดิการ มาตรการ และสวัสดิภาพแก่นักเรียนที่เข้ารับการฝึกได้
8. อยู่ในทำเลที่ติดต่อได้สะดวก

วัตถุประสงค์ของการฝึกอาชีพ

1. เพื่อพัฒนาบุคลากร ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อพัฒนาบุคลากร ให้มีฝีมือ ความรู้ และความสามารถ ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ

3. เพื่อเตรียมบุคลากรไว้ทดแทนการขาดแคลนในอนาคต

ครูฝึกอาชีพศึกษาระบบทวิภาคี

1. วิศวกร ช่างเทคนิค หรือช่างชำนาญงานในสถานประกอบการ
2. มีความรู้ ความสามารถ ในสาขาวิชาที่รับนักเรียนเข้าฝึก
3. มีบุคลิกภาพ และเจตคติที่ดีต่อการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น
4. สามารถเข้ารับการสัมมนาความรู้เกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานศึกษาได้

การคัดเลือกนักเรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

1. จำนวนนักเรียนที่รับ

- 1.1 สำรวจความต้องการ รับนักเรียนฝึกอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ ในสถานประกอบการ
- 1.2 พิจารณาความพร้อมของครูฝึก ที่จะดูแลการฝึกให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน
- 1.3 แจกจำนวนนักเรียนที่ต้องการไปยังสถานศึกษา

2. คุณสมบัติที่ต้องการ

- 2.1 ผู้สมัครต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์
- 2.2 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า
- 2.3 มีความตั้งใจในการที่จะเรียนและฝึกในสาขาที่สถานประกอบการ มีความพร้อม
- 2.4 มีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ และตามที่สถาน

ประกอบการต้องการ

วิธีการคัดเลือก ประสานงานกับสถานประกอบการที่เข้าร่วมการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อดำเนินการรับสมัคร สอบคัดเลือกและสัมภาษณ์ นักเรียนที่สถานศึกษาหรือสถานประกอบการจะรับเข้าเรียน

ความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการในการฝึกอาชีพ

1. สถานประกอบการต้องส่งผู้ควบคุมการฝึกและครูฝึกเข้าร่วมสัมมนากับสถานศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดวิธีการฝึกกับสถานศึกษา
2. ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือแก่สถานประกอบการอื่น ในการรับนักเรียนเข้าฝึก หัวข้อเรื่องที่สถานประกอบการอื่นไม่พร้อม
3. เปิดโอกาสให้ผู้ควบคุมการฝึก ครูฝึกและนักเรียนของสถานประกอบการอื่นเข้าไปศึกษาดูงานการฝึกอาชีพ ในสถานประกอบการ
4. สถานประกอบการอาจจะแลกเปลี่ยนให้ความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์เครื่องมือและเครื่องใช้แก่สถานประกอบการอื่น ๆ ที่ร่วมจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเพื่อฝึกอาชีพนักเรียนให้ครบถ้วนตามหลักสูตร และทนต่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

การร่วมมือกับบุคลากรของสถานศึกษา

1. ผู้เชี่ยวชาญจากสถานประกอบการในฐานะอาจารย์พิเศษ ให้ความช่วยเหลือจัดผู้ชำนาญการพิเศษในสาขาวิชาชีพเฉพาะมาให้ความรู้แก่ครูอาจารย์และนักเรียนของสถานศึกษา ตามที่สถานศึกษาขอความอนุเคราะห์
2. อาจารย์ในฐานะผู้ฝึกหรือครูฝึก สถานศึกษาจัดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาชีพที่ร่วมจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ทำหน้าที่เป็นครูตามที่สถานประกอบการขอความอนุเคราะห์

3. จัดให้มีผู้ควบคุมการฝึก

หน้าที่ของสถานศึกษา

1. สำรวจข้อมูลและความต้องการของสถานประกอบการ ในการร่วมมือจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี
2. ประสานงานกับสถานประกอบการที่ร่วมมือจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ในการกำหนดเป้าหมายการรับนักเรียนสาขาวิชาชีพ ที่เปิดสอนตลอดจนการรับสมัครนักเรียน
3. รับขึ้นทะเบียนนักเรียนหลังจากที่สถานประกอบการรับเข้าเรียนและทำสัญญาการฝึกอาชีพแล้ว
4. รับลงทะเบียนเรียนตามรายวิชาที่เปิดสอนตลอดหลักสูตร
5. จัดปฐมนิเทศให้แก่นักเรียนและผู้ปกครอง ก่อนเข้าเรียนร่วมกับสถานประกอบการ
6. จัดทำแผนการเรียนตลอดหลักสูตร ร่วมกับสถานประกอบการ

7. จัดสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเบื้องต้น แก่นักเรียนที่ลงทะเบียนตามหลักสูตร
8. จัดครู- อาจารย์ ทำหน้าที่ติดตามและกำกับการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ
9. จัดการอบรม ผู้ควบคุมการฝึกและครูฝึก ในสถานประกอบการ เกี่ยวกับการวางแผนการฝึก การวัดและประเมินผลการฝึก
10. วัดและประเมินผลรายวิชาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของนักเรียน ตลอดหลักสูตร
11. แจ้งผลการเรียนของนักเรียน ให้สถานประกอบการทราบทุกครั้งที่มีการประเมินผล
12. จัดพิธีมอบประกาศนียบัตรวิชาชีพ และ ใบรับรองการผ่านงานแก่ผู้สำเร็จการศึกษา
13. จัดมอบป้ายประกาศความร่วมมือและเกียรติบัตรให้แก่สถานประกอบการ ที่ร่วมจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

14. การจัดการประชุมสัมมนาสถานประกอบการ ประเมินผลความร่วมมือในการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อวางแผนการพัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ปีต่อไป

หน้าที่ของสถานประกอบการ สถานประกอบการที่ร่วมจัดการอาชีวศึกษา ต้องตระหนักว่าเป็นเสมือนสถานศึกษาแห่งที่ 2 ของนักเรียน จึงต้องดำเนินการดังนี้

1. รับนักเรียน
2. จัดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการฝึกและครูฝึก
3. ทำสัญญาการฝึกอาชีพ
4. จัดการฝึกอาชีพ
5. ต้องส่งผู้ควบคุมการฝึกและครูฝึกเข้าร่วมประชุมสัมมนากับสถานศึกษา
6. ประชาสัมพันธ์ให้เจ้าหน้าที่และพนักงานของสถานประกอบการ ทราบถึงการเข้าร่วมจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานศึกษา
7. ต้องจัดปฐมนิเทศให้แก่ผู้ปกครองและนักเรียน
8. ต้องออกใบรับรองการผ่านงานให้กับนักเรียน เมื่อสิ้นสุดการฝึกอาชีพและสำเร็จการศึกษา

หน้าที่ของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนและผู้ปกครอง ต้องเข้าใจว่าการเรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี เป็นการเรียนอาชีวศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 นักเรียนจะต้องเรียนทั้งในสถานศึกษาและฝึกอาชีพในสถานประกอบการ เพื่อให้เกิดทักษะ ในวิชาชีพและมีประสบการณ์ตรงจากสถานประกอบการ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของสถานประกอบการ และหรือสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จะต้องทำสัญญาการฝึกอาชีพ เป็นลายลักษณ์อักษรกับสถานประกอบการ โดยได้รับความยินยอมจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง สัญญาการฝึกอาชีพอย่างน้อยต้อง

ประกอบด้วย

1. ระยะเวลาการฝึกอาชีพ
2. ข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับการฝึกอาชีพ
3. เวลาฝึก เวลาพักและวันหยุดของนักเรียน
4. เบี้ยเลี้ยงระหว่างการฝึก
5. สวัสดิการตลอดจนมาตรการเกี่ยวกับสวัสดิภาพของนักเรียน
6. หลักเกณฑ์เวลา
7. การยกเลิกการฝึกอาชีพ
8. หลักเกณฑ์การรับเข้าทำงานและค่าจ้างเมื่อสำเร็จการศึกษา

การบันทึกสมุดรายนงานการฝึก

1. นักเรียนต้องบันทึกการฝึกอาชีพ ลงในสมุดรายนงานการฝึกอาชีพด้วยตนเอง อย่างสม่ำเสมอทุกวันที่มีการฝึกอาชีพ
2. ส่งสมุดรายนงานให้ครูฝึกในสถานประกอบการ ตรวจสอบเพื่อลงนามทุกวันที่มีการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ
3. บันทึกวิชาภาคทฤษฎีการเรียนในรายวิชา ที่เรียนในสถานศึกษาลงในสมุดรายนงาน
4. ส่งสมุดรายนงานให้ครู-อาจารย์ ที่ทำหน้าที่ติดตามและกำกับการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ
5. เก็บรักษาสมุดรายนงานทุกเล่มไว้ เพื่อใช้ประกอบในการประเมินผลครั้งหลักสูตร และสิ้นสุดหลักสูตร

ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา และสถานประกอบการ

1. ขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียนของสถานศึกษา และชำระเงินบำรุงการศึกษา ภายหลังทำสัญญาการฝึกอาชีพกับสถานประกอบการ แล้วจึงจะมีสภาพการเป็นนักเรียนโดยสมบูรณ์
2. เข้ารับการปฐมนิเทศร่วมกับผู้ปกครอง ที่สถานศึกษาและสถานประกอบการจัดขึ้น
3. ลงทะเบียนรายวิชา และชำระเงินค่าลงทะเบียนตามระเบียบ

การบริหารระบบทวิภาคี

การบริหารเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการการวินิจฉัยตัดสินใจ การบริหารในสถานศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริการหลักสูตร ตลอดจนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรโดยตรง และเป็นงานที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบโดย สจัด อุทรานันท์ (2527, หน้า 262) ได้กล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรไว้ว่ามี 3 ลักษณะคือ

1. งานบริหารและบริหารหลักสูตร
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2524, หน้า 157-177) ได้ชี้ให้เห็นถึงการบริหารหลักสูตรว่าเป็นระบบของหลักสูตรซึ่งจะต้องบริหารอย่างเป็นระบบรวมไปถึง กระบวนการเรียนการสอนด้วย ซึ่งระบบการบริหารหลักสูตรนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1. การบริหารหลักสูตร
2. การนำหลักสูตรไปใช้
3. การประเมินผลหลักสูตร

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525, หน้า 61) ได้ให้ความหมายของการบริหารหลักสูตรว่า หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่บุคคลร่วมมือกัน โดยมีเครื่องมือคือ หลักสูตรซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของโรงเรียนอันที่จะเตรียมเด็กหรือเยาวชนให้เกิดความรู้ ทักษะ ทศนคติและประสบการณ์ที่ดีในการที่จะดำเนินและดำรงชีวิตในสังคมของตนได้อย่างถูกต้อง และเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2523, หน้า 184-191) ได้กล่าวถึงการวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารต้องดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การเตรียมวางแผนงานเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ ต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนมีเป้าประสงค์ที่แท้จริงอะไร สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงไร วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่างๆ จะจัดหาอย่างไร โดยวิธีใด งบประมาณอาคารสถานที่เพียงพอหรือไม่ การเตรียมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร มีความเข้าใจและความพร้อมที่จะนำหลักสูตรไปใช้สู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด
2. การจัดเตรียมอบรมครู เพื่อใช้หลักสูตรใหม่ควรจัดอบรมในรูปของการประชุมเชิงปฏิบัติการให้ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาของหลักสูตร และจะนำไปปรับใช้ได้อย่างไร โดยการสร้างกำหนดการสอน ประมวลการสอน การเลือก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. การจัดครูเข้าสอน ควรคำนึงถึงประสบการณ์การเรียนรู้โดยอีกจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลัก พยายามจัดประสบการณ์ให้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลัก
4. การจัดตารางสอน ควรคำนึงถึงการเรียนรู้วิชาต่างๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่าๆ กัน ระดับความยากง่ายของการเรียนรู้อยู่แตกต่างกัน ช่วงการเรียนรู้จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน
5. การจัดบริการวัสดุที่ใช้ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู เอกสาร และสื่อการเรียนเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูเห็นแนวทางชัดเจนขึ้น จะสอนอย่างไรเลือก

ประสบการณ์อย่างใด

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจ ในพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ใช้สื่อมวลชนช่วยประชาสัมพันธ์หลักสูตร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

สันต์ ธรรมบำรุง (2527, หน้า 159) กล่าวว่าการบริหารหลักสูตร เป็นการบริหารงานด้านวิชาการ หรือการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเปรียบเสมือนกับการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด

อารมณ เพชรชื่น (2528, หน้า 116) ได้เสนอแนวคิดว่าขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียนมี 5 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การวัดและประเมินผลการศึกษา
4. การนิเทศการศึกษา
5. กิจกรรมเสริมหลักสูตร

กิตติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 75) ได้กล่าวว่า งานวิชาการในสถานศึกษามีขอบข่าย ดังนี้

1. แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ
2. หลักสูตรการสอน
3. การจัดการเรียนการสอน
4. สื่อการสอน
5. การปรับปรุงการเรียนการสอน
6. การวัดผลและประเมินผล

นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2538, หน้า 75) ได้เสนอแนะไว้ว่างานวิชาการ ได้แก่ งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานการสอนและปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน งานกิจกรรมนักเรียน งานสื่อการเรียนและห้องสมุด งานวัดผล และประเมินผลการศึกษา และงานนิเทศการศึกษา

กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง การวางแผนการใช้หลักสูตรเพื่อให้การนำหลักสูตรมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบุคคลหรือกลุ่มคนเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและสะดวกในการปฏิบัติ จะเห็นได้ว่างานบริหารหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการ หากการบริหารหลักสูตร มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นจะส่งผลให้การบริหารงานวิชาการไม่มีประสิทธิภาพ

การบริหารหลักสูตรระบบทวิภาคี เป็นการเปิดกว้างให้สถานศึกษาและสถานประกอบ

การร่วมกันจัดทำแผนการเรียนรู้และฝึกภาคปฏิบัติให้นักเรียน ได้ตามความต้องการ ดังนั้น (สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี, 2541, หน้า 5) การจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามโครงสร้างหลักสูตรในแต่ละภาคเรียนทั้ง 6 ภาคเรียน สถานศึกษาและสถานประกอบการจึงสามารถกำหนดจำนวนวันเวลาและคาบเรียนได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงโครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาในคำอธิบายรายวิชา ให้ครบหลักสูตร ดังนั้น (กรมอาชีวศึกษา, 2540 ก, หน้า 12-13) การพัฒนาหลักสูตร โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนเพื่อพัฒนานักเรียนนักศึกษา และพัฒนาหลักสูตร รูปแบบและกระบวนการจัดทำหลักสูตร รวมทั้งการจัดการเพื่อให้สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเร่งรัดการประเมินการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยภาษาต่างประเทศที่สำคัญ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการติดต่อสื่อสาร

จากความหมายและขอบข่ายของการบริหารหลักสูตรตามที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดดังกล่าวข้างต้น พอสรุปและยึดเนื้อหาการบริหารหลักสูตรจากตำราของอารมณ เพชรชื่น (2528) ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
4. การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน

หลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร

คำว่า หลักสูตร (curriculum) มาจากภาษาละตินว่า "currere" หมายถึงคู่แข่งขันหรือเส้นทางเดิน ปัจจุบันหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นหลักสูตรที่กว้างขวาง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียน ตามความเหมาะสมและความสามารถของผู้เรียน ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นการจัดกลุ่มเนื้อหาวิชา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน จึงมีการจัดกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นความสำเร็จของการศึกษา ขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นประการที่สำคัญ

ความหมายของหลักสูตรต่อไปนี้ ได้รวบรวมจากนักการศึกษาและบุคคลดังกล่าวได้เขียนไว้ มาจัดแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. หลักสูตรในลักษณะที่เป็นเนื้อหาวิชา หรือกลุ่มวิชา
2. หลักสูตรในลักษณะที่เป็นมวลประสบการณ์
3. หลักสูตรในลักษณะที่เป็นแผนงาน

หลักสูตรในลักษณะที่เป็นเนื้อหารายวิชาหรือกลุ่มวิชา ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้
 วิชัย วงษ์ใหญ่ (2530, หน้า 1) ได้เขียนไว้ในเอกสารการสัมมนาเรื่อง “การบริหารหลักสูตร” ว่า
 หลักสูตรมีความหมายได้หลายประการ ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือความเข้าใจของผู้ใช้ หรือ
 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรตามความหมายในพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 คือ รายวิชาที่
 กำหนดไว้ให้ศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

2. หลักสูตรตามความหมายของนักศึกษาจะหมายถึง รายวิชาต่างๆ ที่ทางสถาบันการ
 ศึกษากำหนดให้เรียนเพื่อรับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร

3. หลักสูตรในความหมายของผู้สอนส่วนใหญ่ หมายถึง ที่รวมของวิชาความรู้ที่จะต้อง
 สอนให้ผู้เรียนตามแบบและเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา

4. หลักสูตรในความหมายของผู้ปกครองส่วนใหญ่จะหมายถึง แบบเรียน

สุจริต เพียรชอบ (2521, หน้า 1) กล่าวว่าเดิมหลักสูตร หมายถึง รายวิชาต่างๆ ที่จัดให้ผู้
 เรียนได้ศึกษาในแต่ละระดับชั้น มีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน เมื่อผู้เรียน
 เรียนครบตามรายวิชาต่างๆ และตามกำหนดเวลาที่กำหนดให้ก็ถือว่าเรียนครบตามหลักสูตร

โรเบิร์ต (Robert, 1967, p. 21) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึงเนื้อหาสาระ จุดหมายปลายทาง
 การลำดับเนื้อหา และการประเมินผลล่วงหน้าถึงทักษะเดิมของนักเรียนมาสัมพันธ์กัน

กู๊ด (Good, 1973, p. 157) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึงกลุ่มรายวิชาหรือลำดับรายวิชาที่
 จัดไว้อย่างมีระบบ ที่ทุกคนต้องเรียนเพื่อให้สำเร็จการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตร เช่น
 หลักสูตรพลศึกษา และหลักสูตรสังคมศึกษา เป็นต้น

หลักสูตรในลักษณะที่เป็นมวลประสบการณ์ ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้ ภิญญู สาร (2526,
 หน้า 278) กล่าวว่า หลักสูตรคือ บรรดาประสบการณ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน ตามระดับชั้น
 ตามวัย ตามความสนใจของนักเรียนและตามความต้องการของสังคมรวมทั้งประสบการณ์ที่จัดขึ้น
 ทั้งภายในและภายนอกเวลาเรียนตามปกติในโรงเรียน

สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 3-4) กล่าวว่าหลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการ
 ที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือ
 ภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และสุมิตร ได้ทำการ
 วิจัยเรื่อง “ความหมายของหลักสูตร” โดยสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลหลายอาชีพด้วยกัน และ
 ได้ผลสรุปดังนี้

1. กลุ่มศึกษานิเทศก์ (71.88 %) เห็นว่าหลักสูตรคือ มวลกิจกรรมและประสบการณ์ทั้ง
 หลายที่มีอยู่ในและนอกหลักสูตร ซึ่งโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อช่วยให้นักเกิดพัฒนาทุกด้าน

2. กลุ่มหัวหน้าสถานศึกษา (78.26 %) เห็นว่าหลักสูตรคือ มวลกิจกรรมและ

ประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดทั้งขึ้น เพื่อให้เด็กเกิดพัฒนาทุกด้าน

กรมวิชาการ (2521, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรหมายถึงประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ความรู้ที่ดี มีทักษะและเจตคติที่ดีในการดำรงชีวิต

สุจิต เพียรชอบ (2521, หน้า 1) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิดการพัฒนาการทุกด้าน

บันลือ พฤษะวัน (2524, หน้า 86) เสนอแนวความคิดใหม่ เกี่ยวกับความหมายของ หลักสูตรว่า หมายถึง ประสบการณ์ทางการศึกษาทุกอย่างที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้เด็ก ได้รับการฝึกอบรมในด้านต่างๆ อย่างดีที่สุด จนสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของตนเองอย่างมีความสุข

หทัย ดันหยง (2525, หน้า 62 - 63) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจะต้องจัดให้แก่แก่นักเรียนในแต่ละระดับ ภายในช่วงเวลา เงื่อนไขที่กำหนดไว้

หลักสูตรในลักษณะที่เป็นแผนงาน ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้ กรมวิชาการ (2521, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือสิ่งที่ใช้กำหนดที่ว่าด้วย จุดหมาย แนวทาง วิธีการและเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและหลักสูตร คือข้อกำหนดประกอบด้วยหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน

กัญญา สาทร (2526, หน้า 128) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า คือ โครงการเตรียมเด็กและเยาวชน ให้เป็นสมาชิกที่ดี มีประสิทธิภาพในการเข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ ของสังคม ภายในขอบเขตของวัฒนธรรม ของสังคม

กรมวิชาการ (2526, หน้า 4) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 4) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตร โดยสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลหลายอาชีพด้วยกัน และได้ผลสรุปดังนี้

1. กลุ่มอาจารย์ (77.42 %) คิดว่า หลักสูตรคือ เครื่องกำหนดระดับและทิศทางให้ครูเป็นผู้ดำเนินการ
2. กลุ่มนิสิตนักศึกษา (81.50 %) เห็นว่าหลักสูตรคือ การเตรียมระบบของจำนวนวิชาให้เหมาะสมกับกลุ่มของเด็ก
3. กลุ่มประชาชน (80 %) เห็นว่าหลักสูตรคือ การกำหนดรายวิชาในระดับต่างๆ ตั้งแต่โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย

4. กลุ่มผู้บริหารการศึกษา (87.50 %) เห็นว่า หลักสูตรคือโอกาสทางการเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้

หทัย ดันหยง (2525, หน้า 61) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นแบบแผนทางการศึกษาอย่างมีระบบของสังคม ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การศึกษาวิทยาการใด ๆ ย่อมจะต้องมีแบบแผนรายละเอียดที่เรียกว่าหลักสูตร ซึ่งควรจัดขึ้น 3 ระดับ คือ (1) ระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท (2) ระดับท้องถิ่นหรือระดับชีวิตในสังคม และ (3) ระดับห้องเรียนหรือระดับการเรียนการสอนในระบบ

ครึก (Krug, 1957, p. 3) กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วย แนวทางการสอนที่ทางโรงเรียนนำมาใช้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายทางการเรียนรู้ที่พึงประสงค์

สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 1-3) ได้สรุปหลักสูตรมีความหมายแตกต่างกันไปตามความเข้าใจของบุคคลหลายฝ่าย แม้แต่ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั่วไปก็ยังเข้าใจไม่ตรงกัน เพราะคำว่าหลักสูตรนั้นกว้างขวางมาก อาจสรุปสาระได้ดังนี้

1. เป็นเอกสารที่กำหนดโครงการศึกษาของผู้เรียน ประกอบด้วยความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของความรู้และประสบการณ์
2. โครงการที่ประมวลความรู้ ประสบการณ์ให้ผู้เรียน เพื่อความรู้ความสามารถของผู้เรียนแต่ละระดับ
3. วิชาความรู้สาขาหนึ่ง ที่ว่าด้วยหลักการ แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร

จากคำนิยามของหลักสูตร ที่กล่าวมาแล้วถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในบางสาระสำคัญ แต่หลักสูตรก็ได้ยอมรับคำนิยามของหลักสูตร จึงจะกล่าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (สัจจอุทรานันท์, 2527, หน้า 16) ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือสิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะเป็นรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษา แก่เด็กในโรงเรียน
4. หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวทางโรงเรียน

อาจสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง ประมวลกิจกรรมทั้งที่จัดในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา รวมทั้งประสบการณ์จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน

ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ในการจัดการศึกษา เพราะเป็นการจัดแนวทางในการวางแผน การเรียน การสอนให้มุ่งสู่จุดหมายที่กำหนดไว้

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง การกำหนดหลักสูตรต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายของการศึกษาของรัฐ ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญ (ปรีชา คัมภีรปกรณ์, 2532, หน้า 140) คือเป็นเครื่องกำหนดกิจกรรมของโรงเรียน เป็นเครื่องกำหนดการวางแผนของโรงเรียน กำหนดปรัชญา หรือแนวทางของโรงเรียน

บันลือ พฤษะวัน (2524, หน้า 7) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามี 3 ส่วนคือ

1. เนื้อหาวิชาที่กำหนด (mastery of contents) หมายถึง ผู้เรียนจะต้องเรียนอะไรบ้าง
2. กิจกรรมและประสบการณ์ (activities and experience) หมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์ที่ทางโรงเรียนและครู จัดสนองความต้องการของผู้เรียน และให้ผู้เรียนแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย หรือลงมือปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตามสาระสำคัญแห่งการเรียนรู้ ตามเนื้อหาวิชาที่กำหนด

3. การดำเนินชีวิต (life existing) สถาบันการศึกษา ถือว่าโรงเรียนเป็นสังคมย่อย (sub society) ของสังคมใหญ่ การดำรงชีวิตร่วมกันของผู้เรียนในโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยระเบียบวินัยเข้าช่วย

ดังนั้นจะเห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตร มีความหมายกว้างทุกอย่างสามารถเป็นหลักสูตรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดหมายของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรนั้น ๆ องค์ประกอบที่สมบูรณ์ของหลักสูตรนั้นจะต้องตอบคำถามได้ว่า จะทำอะไร ใช่อะไรใด ใช้วิธีการสอนใด ตลอดจัดผลและประเมินผลอย่างไร เพื่อให้ผู้สอนจะได้นำเอาจุดหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาวิชาที่ให้ไว้ กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลไปใช้สอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ผู้บริหาร โรงเรียนในฐานะที่มีบทบาทต่อการนำหลักสูตรไปใช้ จึงมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของหลักสูตร ผู้บริหาร โรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นอย่างดี สัจจ อุทรานันท์ (2527, หน้า 260-261) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารในการนำหลักสูตรไปใช้ว่า

1. ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่อย่างชัดเจน
2. การให้บริการวัสดุ หลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู
3. ดำเนินการนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
4. กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น การจัดอบรม จัดสัมมนา
5. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครู

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2525, หน้า 67-68) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในทัศนะที่กว้างว่า ในด้านทฤษฎีผู้บริหารโรงเรียนควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตร ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร ประเภทของหลักสูตร หลักการพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีหลักสูตร ฯลฯ แต่ในด้านปฏิบัติงานผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเข้าใจหลักสูตรในระบบการศึกษาไทย ซึ่งหมายถึงโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดและจัดทำขึ้น เพื่อใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียน จะต้องศึกษาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการนำมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นผู้บริหารจะต้องศึกษาคู่มือการสอนรายวิชาต่าง ๆ แผนการสอนและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนหรือที่เรียกว่า วัสดุหลักสูตร ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพของสังคมโดยการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการสอนหรือประมวลการสอนจะต้องสอดคล้องกับความมุ่งหมายในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

รุ่งทิวา จักรกร (2526, หน้า 67) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติซึ่งต้องอาศัยการบริหารงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด หัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้คือ การสอนและผู้ที่สำคัญที่สุดคือ ครู เช่นเดียวกับ ทศนีย์ สุกเมธี (2528, หน้า 42) กล่าวว่า การใช้หลักสูตรหรือการนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) หมายถึงกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การสอนหรือการปฏิบัติบุคคลที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือ ครูผู้สอนหรือครู ซึ่งจะเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือผลิตผลสูงสุด

วิทยาลัยเทคนิคกับสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาระบบทวิภาคีการจัดทำหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรร่วมกันและวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ วิทยาลัยเทคนิคและสถานประกอบการเข้าใจและยอมรับเนื้อหาของหลักสูตรระบบทวิภาคีอย่างถูกต้องตรงกัน ทำให้การนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้บรรลุจุดมุ่งหมาย

สรุปได้ว่าการนำหลักสูตรการศึกษาไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ผู้สอนคือผู้จัดการต้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนะนำ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ช่วยพัฒนาผู้เรียน ให้ข้อมูลย้อนกลับทางวิทยาการเรียนรู้ และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มากน้อยเพียงไร ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ สิ่งที่สำคัญที่สุด ประการหนึ่งก็คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั่นเอง

สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 137) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ และการจัดกิจกรรมหรือการสอนนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชา

กมล สดประเสริฐ และยิ่งเดช มุ่งเกษม (2527, หน้า 5-6) กล่าวว่า การกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่จะให้บรรลุตามจุดประสงค์นั้น ได้มีผู้เสนอแนะงานจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารวิทยาลัย ซึ่งเป็นหลักกว้าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. การแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ อาจารย์เริ่มสอนแต่หัวข้อ ด้วยการเสนอปัญหาที่ประสบอยู่ในทางปฏิบัติ
2. ความคิดรวบยอดและหลักการต้องให้นักศึกษาจัดความคิดรวบยอด และหลักการของเนื้อแต่ละหัวข้อให้ได้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อื่น ๆ
3. จะต้องสอนเนื้อหาแบบบูรณาการ
4. เครื่องช่วยการเรียนการสอนและการฝึกอบรม อาจารย์ต้องสร้างเครื่องมือ ช่วยการเรียนการสอน ทดสอบให้ดีขึ้น ก่อนใช้จริง
5. จะต้องประเมินความก้าวหน้าของนักศึกษาที่จะช่วยการเรียนการสอนโดยต้องมีการประเมินผลภายในวิทยาลัย

ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนในรูปแบบใดก็ตาม ครูผู้สอนจะต้องบูรณาการ ระหว่างความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และการกระทำ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดทั้งการพัฒนาจิตใจเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสุข ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการ สำคัญ 5 ประการดังนี้ (ธารง บัวศรี, 2532, หน้า 180)

1. การจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. ส่งเสริมให้นักเรียน ได้ร่วมทำงานกลุ่มด้วยตนเอง
3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน
4. จัดบรรยากาศชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งคิด และกล้าทำ
5. ปลุกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ดีงาม

การจัดแผนการเรียน โรงเรียนจะต้องจัดแผนการเรียนให้สอดคล้องกับหลักการของ

หลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถ จำเนียร น้อยท่าซ้าง (2524, หน้า 41) ได้เสนอแนะในเชิงสรุปว่า การจัดแผนการเรียนของโรงเรียน นอกจากแผนการเรียนที่เน้นหนักทางวิชาการ คือมีวิชาสามัญเป็นวิชาเลือก ที่ทางโรงเรียน สามารถจัดได้อยู่แล้ว ควรมีแผนการเรียนวิชาชีพต่าง ๆ เป็นวิชาเลือก จะเป็นวิชาชีพที่เรียนจบใน ภาคเรียนเดียวกัน ปีเดียวกัน หรือจะจัดเป็นแผนการเรียนวิชาชีพที่เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่ง เรียนติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปีก็ได้

การจัดตารางสอน การจัดตารางสอนคือการกำหนดวิชา และเวลาสำหรับการเรียนการสอน โดยละเอียดประจำวันในรอบสัปดาห์ (ภิญโญ สาร, 2519, หน้า 443) และวิจิตร วรุตบางกุล และสุพิชญา ชีระกุล (2520, หน้า 35-36) โดยกล่าวไว้ว่าตารางสอนคือ การกำหนดนัดหมาย ระหว่างครูกับนักเรียนเกี่ยวกับวันเวลาและวิชาที่จะใช้สอนตลอดสัปดาห์ และได้เสนอหลักในการ จัดตารางสอนไว้ดังนี้

1. ต้องบรรจุวิชาและเวลาเรียนให้ครบตามหลักสูตรที่กำหนดไว้
2. การวางวิชาใดก่อนต้องคำนึงถึงผู้เรียน และผู้สอนด้วย
3. ควรกระจายวิชาที่สลับซับซ้อน ให้สมดุลกันตลอดสัปดาห์
4. ตารางสอนควรจัดทำไว้ 3 ชุด คือประจำชั้น ประจำตัวครูและโรงเรียน
5. ควรเฉลี่ยปริมาณชั่วโมงสอนของครูให้พอ ๆ กัน

ศุคใจ ไสตุก (2522, หน้า 52) ได้กล่าวว่า การจัดตารางสอน ควรให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง หลายฝ่ายร่วมกันจัด โดยตั้งเป็นคณะกรรมการจัดตารางสอน ซึ่งควรประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชาทุกหมวด และครูแนะแนว และควรมีตัวแทนของแต่ละหมวดวิชา พลัดเปลี่ยนร่วมกันในการจัดเพราะครูผู้สอนย่อมทราบลักษณะวิชาของตนเป็นอย่างดี และจะให้ความเห็นได้ว่า วิชาใดควรจัดไว้ในช่วงไหนจึงจะเหมาะสม

การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอนต้องยึดหลักพึงตนเองก่อนและดำเนินตามขั้นตอน คือ (กรมสามัญศึกษา, 2526, หน้า 8-17)

1. การสำรวจความพร้อมของโรงเรียน ก่อนจัดแผนการเรียน
2. กำหนดคุณสมบัติสำหรับผู้สอนรายวิชาในแผนการเรียน
3. จัดตามความถนัดของครูผู้สอน คือ
 - 3.1 จัดตามวิชาเอกที่เรียนมา
 - 3.2 จัดตามวิชาโทที่เรียนมา
 - 3.3 จัดตามรายวิชาที่ครูสนใจ
 - 3.4 จัดตามรายวิชาที่ครูมีประสบการณ์
4. การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู คือ

- 4.1 จัดครูคนเดียวให้สามารถสอนได้หลายวิชา
- 4.2 จัดครูฝ่ายสนับสนุนการสอนช่วยปฏิบัติการ
- 4.3 จัดคาบเรียนให้ตรงกัน
5. การจัดบุคลากรภายนอก มาช่วยสอนในโรงเรียน
6. การจัดครูสอนแทนเมื่อครู ไม่มาทำการสอน
7. การใช้เงินบำรุงการศึกษาจ้างครูสอนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

ชาลี มณีศรี และคณะ (2525, หน้า 75-78) กล่าวว่าผู้บริหารวิทยาลัยมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาคัดเลือกผู้มีความสามารถ เหมาะสมกับระดับชั้นของชั้นเรียน บรรจุเข้าไปเป็นอาจารย์ประจำ หรือประจำวิชาโดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถตามความถนัดและบุคลิกลักษณะ

วิทยาลัยเทคนิคกับสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาระบบทวิภาคี การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและวางแนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันวิทยาลัยเทคนิคจัดสอนวิชาสามัญ และวิชาชีพพื้นฐานส่วนสถานประกอบการจัดการสอนวิชาชีพและการปฏิบัติงานโดยจัดเนื้อหาหลักสูตรครบถ้วนตามหลักสูตร รวมทั้งจัดอบรมสัมมนาให้อาจารย์วิทยาลัยเทคนิคและผู้ควบคุมการฝึกอาชีพในสถานประกอบการเข้าใจถึงวิธีการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าว

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การวางแผน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้กับผู้เรียนให้ครบตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนคือการจัดแผนการเรียน การจัดการการสอน และการจัดครูเข้าสอน

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดผล (measurement) เป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม ก็จะแสดงผลของการวัดออกมาเป็นตัวเลข เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใด จากที่ได้เรียนไปแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากการสอบว่านักเรียนได้คะแนน (จากการวัด) เท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนทำได้ กับคำตอบที่ครูเตรียมไว้ว่า เป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบ ส่วนการประเมินผล (evaluation) เป็นการกำหนดค่าหรือราคาจากคะแนนที่เราได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี คือเมื่อเราได้คะแนนจากการวัดมาแล้วเรายังบอกไม่ได้ทีเดียวว่า เด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่งเราจะต้องใช้วิจารณ์ญาณ พิจารณาคูต่อไปอีกด้วยโดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกัน ในการวัดผลสามารถใช้เทคนิค วิธีการต่าง ๆ ดังนี้ (กิตติมา ปรีดีติติก, 2532, หน้า 72-73)

1. การสอบ

2. การจัดอันดับคุณภาพ
3. การสอบถามและแบบสำรวจต่าง ๆ
4. การสังเกต
5. การสัมภาษณ์
6. การบันทึกย่อยและระเบียบวิธี
7. สังคมมิติ
8. การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้
9. การศึกษารายบุคคล
10. การให้สร้างจินตนาการ

การวัดผลและประเมินผล ในปัจจุบันนิยมใช้เกณฑ์ 2 แบบ (อุทุมพร ทองอุทัย, 2528, หน้า 181) คือ

1. การวัดแบบอิงเกณฑ์ เป็นการวัดที่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์มาตรฐาน ที่ให้ความหมายไว้แน่ชัดล่วงหน้า

2. การวัดแบบอิงกลุ่ม เป็นการวัดที่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์พฤติกรรม ของกลุ่มเป็นสำคัญ

นอกจากวิธีการวัดดังกล่าวแล้ว ได้มีการประยุกต์เกณฑ์การวัดทั้งสองแบบรวมกัน เรียกว่าการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ อิงกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ ให้มีการเรียนรู้ทั้งแบบเกื้อกูลและแข่งขันกัน และเป็นวิธีการวัดผลที่สร้างความยุติธรรมให้แก่ผู้เรียน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2528, หน้า 294-295)

ณัฐพงษ์ เจริญพิทย์ (2523, หน้า 3) ได้ให้ความเห็นว่า "การวัดผล" และ "ประเมินผล" นั้นโดยทั่วไปมักใช้ปะปนกันหรือแทนกัน อย่างไรก็ตามคำทั้งสองหาได้มีความหมายเหมือนกันทีเดียวไม่ กล่าวคือการวัดผลเป็นเรื่องของการกำหนดตัวเลขจึงมีลักษณะเป็นปรนัย และเป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนการประเมินผลเป็นเรื่องของการกำหนดคุณค่าให้แก่ข้อมูลหรือตัวเลขที่ได้จากการวัด ด้วยเหตุนี้การประเมินผลจึงมีลักษณะเป็นอัตนัย และเป็นศิลป์

ในการวัดผลและประเมินผลจะต้องพิจารณาลักษณะของจุดประสงค์ การเรียนรู้วิธีการวัด และเครื่องมือที่ใช้วัดเป็นองค์ประกอบ ครูจะต้องทำการวัดผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ค้นพบว่าตนเองมีความถนัดในด้านใด เพียงใด เพื่อจะได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคน บรรลุถึงจุดสุดยอดของศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ดังนั้นครูควรจะตระหนักถึงสิ่งต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2534, หน้า 4, 32-33) สอดแทรกด้วยคือ

1. ผลการประเมินผลระหว่างภาคเรียนแต่ละครั้ง จะช่วยให้ผู้เรียนทราบว่าเข้าใจบทเรียน แต่ละตอนดีเพียงใด ถ้ายังทั้งครูและนักเรียนจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อเข้าใจความไม่เข้าใจนั้นให้ดียิ่งขึ้น

2. การประเมินผลเพื่อค้นพบศักยภาพที่แท้จริงนั้นมีใช้อยู่ที่การทดสอบอย่างเดียวยังอยู่ในส่วนของผู้เรียนนั้น เครื่องบ่งชี้ความถนัดและความสามารถอยู่ที่ผลการเรียน แต่ในส่วนของผู้เรียนนั้นนอกจากประเมินผลการเรียนแล้วครูควรประเมินพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้แสดงออกมาในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนได้อีกด้วย เพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนมี “หัว” หรือ “แวว” หรือ “ทำท่า” ไฉนเอียงไปทาง นอกจากการค้นพบและพัฒนาศักยภาพแล้ว การประเมินผลจะต้องเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และประเมินว่านักเรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือไม่

การวัดผลและการประเมินผลเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหวังดังกล่าว ครูจึงต้องอาศัยการวัดผลและประเมินผลทั้ง 2 รูปแบบ (วิระ ตันตระกูล, บุญทรง สังข์ทอง และอุบล เล่นวารี, 2535, หน้า 234) คือ

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ประกอบด้วย การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อศึกษาความรู้ของนักเรียน การประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และการประเมินผลหลังการเรียน เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถ ข้อบกพร่อง และแจ้งผลการเรียนโดยสรุป

2. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เพื่อประโยชน์การเลื่อนชั้นหรือเรียนซ้ำชั้น

การวัดผลและการประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน เพราะการวัดผลและการประเมินการเรียนการสอนช่วยให้เกิดประโยชน์ในเรื่องเหล่านี้ (กิตติมา ปริติพิติก, 2532, หน้า 72)

1. เพื่อปรับปรุงการสอนของครู ทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเองเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2. เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน นักเรียนจะได้ทราบว่าตนเองเก่งอ่อนแค่ไหน จะได้ปรับปรุงแก้ไขเป็นราย ๆ ได้

3. เพื่อปรับปรุงการบริหารโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงการสอน และบันทึกการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติประสบปัญหาอย่างไร ตรงไหนที่สมควรทำการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป

4. เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาทั่วไป เช่น เพื่อแสดงผลการเรียนจบและเป็นหลักฐานให้แก่ผู้ปกครองทราบ เป็นต้น

วิทยาลัยเทคนิคและสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาระบบทวิภาคี การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน อาจารย์วิทยาลัยเทคนิคและผู้ควบคุมการฝึกอาชีพในสถานประกอบการร่วมกันกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนการสอน โดยการวัดผลระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน และจัดทำเอกสารเพื่อให้ผู้ควบคุมการฝึกอาชีพในสถานประกอบการได้มีการ

บันทึกผลการประเมินการปฏิบัติงานของนักศึกษาเมื่อสิ้นภาคเรียนสถานประกอบการรวบรวมเอกสารดังกล่าวส่งให้วิทยาลัยเทคนิคเพื่อทำการประเมินผล และแจ้งผลการเรียนให้นักศึกษาและสถานประกอบการทราบ

สรุปได้ว่าการวัดผล เป็นกระบวนการจัดระบบเพื่อการตัดสินใจออกมาเป็นตัวอักษรหรือตัวเลขให้กับบุคคลหรือสิ่งของ ส่วนการประเมินผล เป็นกระบวนการกระทำต่อการวัดผลเพื่อการวินิจฉัยและตัดสินใจตัวอักษรหรือตัวเลข เพื่อแทนคุณภาพอย่างมีกฎเกณฑ์และเชื่อถือได้

การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน

การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการชี้แนะ และบริการช่วยเหลือครูในการวางแผนและปรับปรุงการเรียนการสอนให้เกิดผลดีแก่นักเรียน ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรการสอนให้บรรลุความมุ่งหมายของหลักสูตรซึ่ง กรมสามัญศึกษา (2532, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นการจัดการให้เกิดความร่วมมือ หรือประสานงานกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในอันที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครู ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมาย

สันต์ ธรรมบำรุง (2524, หน้า 10) กล่าวว่า การนิเทศการสอน หมายถึง การช่วยเหลือ การแนะนำ การชี้แจง การบริการ การร่วมมือ การปรับปรุงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ในการที่จะส่งเสริมให้ครูปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น จะต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้นิเทศการสอน และครู ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

วัฒนา อิศรางกูร ณ อยุธยา (2522, หน้า 164) กล่าวว่า การลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยการปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรด้วยการให้การศึกษาและฝึกอบรม ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการก่อให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจ ประเทศที่ไม่สามารถพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความชำนาญและมีคุณภาพดี รวมทั้งไม่สามารถใช้บุคลากรในทางที่เป็นประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็ไม่สามารถพัฒนาประเทศได้เลย เช่นเดียวกับ สุมเมธ เดียวอิสเรศ (2529, หน้า 147-156) ได้กล่าวสรุปว่า การพัฒนาบุคคล หมายถึง กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดจนเสริมสร้างอุปนิสัย ทักษะและวิธีการทำงานที่ดีของบุคคลในหน่วยงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานทั้งในเวลาปัจจุบันและในอนาคตด้วย

พนัส หันนาคินทร์ (2524, หน้า 207) ได้ให้ความหมายไว้อีกแง่หนึ่งว่า การนิเทศการสอน เป็นกิจกรรมทางวิชาการอย่างหนึ่งของผู้บริหารที่ให้บริการและสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาแก่อาจารย์และนักศึกษา ในอันที่จะยกมาตรฐานทางวิชาการของวิทยาลัยให้สูงขึ้น โดยกำหนดขอบเขตของงานนิเทศการสอนแก่อาจารย์ในวิทยาลัยดังนี้

1. ตรวจสอบความเป็นไป เกี่ยวกับการเรียนการสอน ข้อเท็จจริงที่ผู้บริหารวิทยาลัยต้องตรวจสอบ คือ การตั้งจุดประสงค์ของการสอน วิธีสอนและเครื่องมือเครื่องที่ใช้ประกอบการสอน การจัดหน่วยการสอน ลักษณะของการเรียนในห้องเรียนนั้นๆ ผลที่ได้จากการสอนเท่าที่เป็นอยู่

2. ทำหน้าที่ประเมินผลผู้บริหารวิทยาลัย ควรหาทางช่วยอาจารย์ในการประเมินผล นักศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ความเจริญทางกาย ทางสมอง ทางการศึกษา ทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ควรหาทางให้อาจารย์รู้จักการประเมินผลงานตัวเอง เพื่อเป็นรากฐานในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

3. ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมและปรับปรุง หมายถึงช่วยปรับปรุงบรรยากาศที่ช่วยในการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เช่น การปรับปรุงห้องเรียนให้มีแสงสว่างดีขึ้น ช่วยให้อาจารย์เกิดความเข้าใจในจุดประสงค์ของการสอนวิชาต่าง ๆ เป็นไปด้วยความสะดวก ส่งเสริมการทดลองหรือการค้นคว้าเกี่ยวกับการปรับปรุง การเรียนการสอน และส่งเสริมให้อาจารย์หมั่นประเมินผลการสอนของตนเองเสมอ ๆ

กิจกรรมที่ผู้บริหารวิทยาลัยควรกระทำในการนิเทศการสอน

1. การประชุมปรึกษาหารือในเรื่องเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยผู้บริหารเป็นผู้ริเริ่ม สนับสนุนหาวิทยากรให้เริ่มต้น

2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การวิจัย ค้นคว้า เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานที่กำลังทำ เช่น เมื่อทำการวัดผลการเรียนไปแล้ว ผู้บริหารวิทยาลัยอาจสนับสนุนให้คณะอาจารย์ช่วยกันวิจัยดูว่า ข้อสอบที่ออกไปนั้นได้ผลตรงตามความมุ่งหมายที่ให้ไว้หรือไม่

4. การไปดูการสอนของอาจารย์ โดยเฉพาะอาจารย์ใหม่ ปัญหาการไปดูการสอนของอาจารย์ ดูเหมือนจะอยู่ที่ว่าจะทำอะไรจึงจะไม่เกิดความรู้สึก ว่า ผู้บริหารวิทยาลัยไปคอยจับผิดในการไปดูการสอน ผู้บริหารไม่ควรลุกออกจากห้องเรียนก่อนที่จะหมดเวลาในชั่วโมงนั้น ๆ เมื่อดูการสอนเสร็จแล้ว ควรหาทางแนะนำให้อาจารย์ปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น

5. การสาธิตการสอนโดยครู อาจารย์ผู้ชำนาญ เพื่อให้คณะอาจารย์ได้ชม วิचारณ์ และนำแบบอย่างไปปรับปรุงการสอนของตนเอง การสาธิตการสอนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าตรงกับปัญหาที่คณะอาจารย์กำลังสนใจอยู่

สายหยุด จำปาทอง (2532, หน้า 208) ได้กล่าวถึงการพัฒนาอาจารย์ว่า ควรดูว่าเมื่อใดจะจัดตามความต้องการของผู้บริหาร และเมื่อใดควรจัดตามความต้องการของอาจารย์ เนื่องจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารกับอาจารย์มักจะมีความต้องการ ไม่ตรงกัน ส่วนข้อเสนอกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณาจารย์ มีแนวทางจะทำได้ดังนี้

1. พัฒนาประสบการณ์ใหม่

1.1 การศึกษาต่อและการแลกเปลี่ยน คือ การแลกเปลี่ยนอาจารย์ ระหว่างสถาบันประเภทเดียวกัน

1.2 การทำงานพิเศษที่ได้รับมอบหมาย คือ ทำงานในสำนักงานผู้บริหารและทำงานกับองค์การตามสัญญา กับสัญญาของรัฐหรือเอกชน

2. พัฒนาความเชี่ยวชาญ

2.1 ความเชี่ยวชาญในการวิจัย และวิชาเฉพาะ คือ เขียนบทความ วิจารณ์ลงในวารสารต่าง ๆ โดยใช้ผลวิจัยสนับสนุน ร่วมประชุมเชิงวิชาการ ร่วมกับอาจารย์อื่นทำการวิจัย เป็นสมาชิกศูนย์วิจัย ร่วมประชุมการวิจัยระดับท้องถิ่น เขต ภาค ประเทศ และอ่านหนังสือ บทความ ผลงานวิจัยในสาขาวิชาของตน

2.2 พัฒนาในด้านกว้าง คือ เรียนเพิ่มเติมพิเศษในสาขาวิชาของตนหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง เรียนระดับปริญญาในสาขาวิชาอื่น เรียนในระบบการศึกษาต่อเนื่อง เรียนหลักสูตรระยะสั้นบางรายวิชาที่สนใจ และอ่านบทความเกี่ยวกับอุดมศึกษาเป็นประจำ

3. การพัฒนาตนเอง

3.1 การพัฒนาความรู้ทั่วไป คือ เรียนวิชาชีพสาขาอื่น ๆ เช่น พิมพ์ดีด ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำอาหาร แก่เครื่องยนต์ เรียนวิชาอื่น ๆ ที่จะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด เช่น ร้องเพลง วาดภาพ เล่นดนตรี วิเคราะห์การใช้เวลาว่างของตน เป็นสมาชิกชมรมหนังสือต่าง ๆ และตั้งกลุ่มศึกษาทางโทรทัศน์

3.2 พัฒนาวัฒนธรรมและคุณธรรม คือ การแสดงศิลปะในสถาบันของตน ท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมต่างถิ่น เรียนภาษาต่างประเทศ สมาคมสังสรรค์กับชาวต่างประเทศ ร่วมกิจกรรมทางศาสนา ฟังเทศน์ ฟังการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเปิดใจกว้างและทำบุญ สละทรัพย์สินของตามโอกาสอันควร

3.3 พัฒนาอาชีพ คือ จัดอภิปรายเกี่ยวกับชีวิตและอาชีพ จัดประชุมพบปะกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่วิชาการ ศึกษาวิชาชีพอื่นเพื่อเตรียมการเปลี่ยนอาชีพและประกอบอาชีพอื่นเป็นงานอดิเรก

3.4 พัฒนานามัย คือ เป็นสมาชิกชมรมกีฬา เช่น ชมรมวิ่งเพื่อสุขภาพ ร่วมแข่งขันกีฬาอาจารย์ และอ่านหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ยกตัวอย่างมานี้ สถาบันจะจัดหรืออาจารย์เป็นผู้ดำเนินการเองก็สามารถจะกระทำได้ เพราะถือเป็นการพัฒนาอาจารย์ทั้งสิ้น

วิทยาลัยเทคนิคกับสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาระบบทวิภาคี การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน อาจารย์วิทยาลัยเทคนิคและผู้ควบคุมการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ ร่วมกันประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการนิเทศนักศึกษาในระบบทวิภาคี ให้สามารถนิเทศนักศึกษาใน

สถานประกอบการได้ทุกภาคเรียน เพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตรงกัน โดยวิทยาลัยเทคนิคจัดทำคู่มือสำหรับการนิเทศสำหรับผู้ควบคุมฝึกในสถานประกอบการและคู่มือการสอนให้ตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอนก็คือ การดูแลและติดตามผลการสอนของครู-อาจารย์เพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริมการเรียนการสอนและปรับปรุงการเรียนการสอนของครู-อาจารย์ การปฐมนิเทศครูใหม่ การประชุม การอบรมและพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนของครูให้มีคุณภาพทางการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพ ร่างกาย และจิตใจของครู-อาจารย์ ให้สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาการบริหารหลักสูตรระบบทวิภาคี

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการบริหาร หลักสูตรระบบทวิภาคี ได้แก่งาน งานวิจัยของสำนักงานพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพระบบทวิภาคีแห่งชาติ (2535, หน้า 40-41) ได้ทำการสำรวจเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการและความพร้อมของสถานศึกษา ในการจัดอาชีวศึกษาและการฝึกอาชีพระบบทวิภาคี” วิจัยของกรมอาชีวศึกษา (กรมอาชีวศึกษา, 2538, หน้า 2-16) เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอน อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี” งานวิจัยของนางลักขณ์ เศษฐรักษ์ศิริจิตและคณะ (2538, หน้า 30-34) ได้ทำการวิเคราะห์เรื่อง “การจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา ระบบทวิภาคี” และงานวิจัยของจำปี อุ่เงิน (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาด้านการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิคในภาคเหนือ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวพบปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี จะเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา สถานประกอบการ นักเรียนและด้านอื่นๆ ดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษา มีปัญหาการดำเนินงานหลักสูตรระบบทวิภาคี ดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตร ได้แก่ความเข้าใจเงื่อนไข รายละเอียดในการจัดทำหลักสูตร การจัดแผนการเรียน ลักษณะของหลักสูตรได้นำมาจากต่างประเทศไม่เหมาะกับการจัดการศึกษาของประเทศไทย เนื้อหารายวิชายากเกินความเข้าใจของผู้เรียน เนื้อหาวิชาทางด้านทฤษฎีไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติ

1.2 การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ความสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เนื้อหาวิชามากเกินไป ไม่มีคณะกรรมการในการวางแผนการสอน

1.3 การประชาสัมพันธ์ ขาดการประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจถึงประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี

2. สถานประกอบการ มีปัญหาการดำเนินงานหลักสูตรระบบทวิภาคี ดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร ได้แก่ความเข้าใจเงื่อนไข รายละเอียดในการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียน การไม่รู้จักมุ่งหมายของหลักสูตร

2.2 การจัดการเรียนการสอน ได้แก่งานที่ปฏิบัติๆ ซ้ำกัน ความรู้และทักษะไม่สอดคล้องกัน พฤติกรรมแต่ละด้านของรายวิชาที่ปฏิบัติไม่ครบถ้วน เนื้อหาวิชาทฤษฎีไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน การรับนักเรียนเข้าร่วม โครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีค่อนข้างจำกัด

2.3 การวัดผลและประเมินผล ได้แก่วิธีและรูปแบบในการวัดและประเมินผล ไม่มีรูปแบบ ที่แน่นอน

2.4 ครูฝึก ได้แก่การขาดคู่มือในการปฏิบัติการสอน การขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ จำนวนครูฝึกมีไม่เพียงพอ การขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน

2.5 เวลาเรียน ได้แก่เวลาปฏิบัติงานมากเกินไป การปฏิบัติงานในเวลากลางคืน การกำหนด วันหยุดไม่ตรงกับสถานศึกษา

2.6 กฎและระเบียบ ได้แก่การไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ตกลงกันได้ การไม่เข้าใจกฎและระเบียบดีพอ การไม่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเอง การไม่มีกฎหมายรองรับการเข้าฝึกปฏิบัติงานของนักเรียน ตลอดจนระบบของโรงงานที่นักเรียนเข้าฝึกปฏิบัติไม่ได้มาตรฐาน

3. ด้านนักเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานหลักสูตรระบบทวิภาคี ดังนี้

3.1 ด้านหลักสูตร ได้แก่เวลาฝึกปฏิบัติมากเกินไป ไม่รู้จักมุ่งหมายของหลักสูตร

3.2 การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ความไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เนื้อหาค่อนข้างยากเกินไป

4. ด้านอื่นๆ มีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานหลักสูตรระบบทวิภาคี ดังนี้

4.1 กฎหมายการรองรับนักเรียนเข้าฝึกปฏิบัติ ในสถานประกอบการ

4.2 การเข้าร่วม โครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีมีน้อย

4.3 ขาดการประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด

โดยสรุปปัญหาของการบริหารระบบทวิภาคี ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน ทั้งในสถานศึกษาและในสถานประกอบการ โดยแยกปัญหาในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรและองค์ประกอบของ ระบบทวิภาคี หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่าการกำหนดนโยบายขาดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการที่ถูกต้อง เนื้อหาหลักสูตรไม่ยืดหยุ่นเพียงพอ เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่เหมาะสม เนื้อหาหลักสูตรไม่ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และไม่สามารถปรับให้สอดคล้องกับอาชีพของท้องถิ่น

ความต้องการของตลาดแรงงาน เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศได้ เอกชนไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร (กรมอาชีวศึกษา, 2540 ก, หน้า 26-27 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 53-54 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 170-172 ; สุวรรณ คอนขวา, 2532, หน้า 14-149)

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระบบทวิภาคี พบว่าอุปสรรคการเรียนรู้ไม่ทันสมัย อีกทั้งเนื้อหาวิชาสามัญและวิชาพื้นฐานไม่สัมพันธ์กันกับประเภทวิชาที่เรียน การฝึกภาคปฏิบัติมีน้อย นอกจากนี้ยังไม่พัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการทำงาน ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบในการทำงาน ความรักต่อหน่วยงาน และความมีระเบียบ ความไม่ทันสมัยของหนังสือและตำราทางวิชาการ ตำราที่อาจารย์ผู้สอนจะใช้ค้นคว้าหรือนักศึกษาใช้ประกอบการเรียนมีไม่เพียงพอ และเหมาะสม ห้องเรียนและห้องวิชาเฉพาะวิชาต่างๆ มีไม่เพียงพอ และเหมาะสม ขาดความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร และขาดการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาช่วยในการสอนวิชาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 170-172 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 53-54 ; จำปี อุเงิน, 2541, บทคัดย่อ ; กรมอาชีวศึกษา, 2540 ก, หน้า 23-24)

ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนระบบทวิภาคี พบว่า มีปัญหาในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนการสอน ระหว่างวิทยาลัยเทคนิคและสถานประกอบการ อาจารย์มีภาระในการรับผิดชอบในการติดตามและประเมินผลสูงกว่าอาจารย์ในสังกัดอื่น ทำให้การดูแลและติดตามไม่ทั่วถึง ทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ ปัญหาครูไม่เข้าใจวิธีการวัดผลและประเมินผลแบบใหม่ ขาดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินผลงานนักเรียนภาคปฏิบัติ ครูขาดความรู้ความชำนาญในการสร้าง แบบทดสอบ เกณฑ์การประเมิน ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน ผู้บริหารสถานศึกษาและสถานประกอบการ ให้ความสนใจในเรื่องการประเมินผลน้อยกว่าด้านอื่น (สุวรรณ คอนขวา, 2532, หน้า 14-149 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 177 ; สนั่น เขียวระยับ, 2538, หน้า 104-104)

ปัญหาการนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน ระบบทวิภาคี จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา กรมอาชีวศึกษา เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาและพัฒนาผู้สอน ส่วนใหญ่ประสบปัญหา เกี่ยวกับคุณลักษณะและความรู้ ประสิทธิภาพของอาจารย์ กล่าวคือ อาจารย์ขาดความรู้ และประสิทธิภาพในวิชาชีพที่สอน และไม่ชอบการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม หรือติดตามเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการสอน นอกจากนี้อาจารย์บางส่วนยังขาดคุณธรรม ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน อาจารย์รับผิดชอบหน้าที่ในการสอนและทำหน้าที่อื่นในวิทยาลัย ทำให้การดูแลติดตามไม่ทั่วถึง อุปสรรคการฝึกงานไม่เพียงพอ และสถานประกอบการในการจัดการเรียน

การสอนระบบทวิภาคีบางพื้นที่มีน้อย และบางพื้นที่มีไม่ตรงกับสาขาที่นักเรียนต้องการ (กรมอาชีวศึกษา, 2534, หน้า 56 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 171-172 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538, หน้า 53-54 ;

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ เพ็ง โพธิ์ศรี (2538, หน้า 7-8) ได้ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาจากผู้เกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ในจังหวัดนครปฐม โดยใช้แบบสอบถามกับผู้ปกครอง สถานประกอบการและนักศึกษา และสัมภาษณ์ครูอาจารย์ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า สถานประกอบการมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีในระดับปานกลาง ความพอใจในการปฏิบัติงานของนักศึกษาระดับปานกลาง ด้านนักศึกษาเห็นว่าการเรียนภาคทฤษฎีจากสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับการฝึกในสถานประกอบการ นักศึกษาส่วนมากพอใจในสถานประกอบการ ได้ทั้งความรู้และประสบการณ์ สวัสดิการของสถานประกอบการอยู่ในระดับปานกลาง สิ่งแวดล้อมของสถานประกอบการเป็นอุปสรรคต่อการฝึกอาชีพพอสมควร แนวโน้มการเรียนในระบบนี้นักศึกษามีความสนใจในระดับปานกลาง

กรมแรงงาน (2531, หน้า 51-55) ได้ศึกษาความต้องการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ ระบบโรงเรียน-โรงงาน ของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมแรงงาน โดยศึกษาสถานประกอบการอุตสาหกรรม ประเภทต่างๆ 10 ประเภท ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดทางภาคใต้สถานประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 269 แห่ง โดยใช้การสัมภาษณ์เจ้าของสถานประกอบการ โดยมีข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหา คือสภาพทั่วไปของสถานประกอบการ ข้อมูลเกี่ยวกับช่างและลักษณะการทำงาน ofช่าง ข้อมูลเกี่ยวกับความร่วมมือในการฝึกภาคปฏิบัติของสถานประกอบการพบว่า สถานประกอบการจำนวน 191 แห่ง หรือร้อยละ 71 จะรับนักศึกษาเข้าฝึกงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิค รองลงมาเป็น โรงเรียนอาชีวศึกษาและสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน นอกจากนี้ยังพบว่าสถานประกอบการเกือบทั้งหมด ต้องการให้สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน จัดส่งเอกสารหรือเจ้าหน้าที่ ไปแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอาชีพของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน และสถานประกอบการบางแห่งต้องการให้มีสิทธิ์คัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกเอง

สืบสกุล แสงธำรง (2539, หน้า 37-38) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ในสังกัดกรมอาชีวศึกษา เพื่อศึกษาถึงบทบาทของสถานศึกษาและสถานประกอบการและข้อบกพร่องที่มีต่อการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานประกอบการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2539 เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงหลักสูตรอุตสาหกรรมศึกษาต่อไป ผลการวิจัย

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีส่วนใหญ่ พบว่าข้อบกพร่องเกิดจากการที่สถานประกอบการขาดแคลนบุคลากรผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลนักศึกษาที่เข้าไปศึกษาภาคปฏิบัติ นอกจากนั้นสถานประกอบการบางแห่งยังไม่สามารถให้นักศึกษาใช้เครื่องมือบางอย่างในการปฏิบัติงานจริงได้ เพราะเครื่องมือมีราคาแพงและเกรงว่าจะเกิดความเสียหายต่อเครื่องมือได้

ปฤษฎกรณ์ แก่นเพชร (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีระหว่างคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กับ โรงงานอุตสาหกรรม ในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โดยศึกษาความเห็นของฝ่ายบุคคลในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน ของมหาวิทยาลัยบูรพาและนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา ถึงแนวทางในการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีพบว่า

1. ด้านการดำเนินการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ควรมีการประสานงานร่วมกันระหว่างภาควิชาอุตสาหกรรมศึกษาและ โรงงานอุตสาหกรรมในด้านการคัดเลือกคุณสมบัติของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนและควบคุมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกัน

2. ด้านหน้าที่ของบุคลากร อาจารย์ภาควิชาอุตสาหกรรมศึกษามีหน้าที่ให้ความรู้ภาคทฤษฎีและประสานงานร่วมกันกับบุคลากรของโรงงานอุตสาหกรรม สำหรับเจ้าหน้าที่และครูฝึกของโรงงานอุตสาหกรรม คือ ให้ความรู้ภาคปฏิบัติ ควบคุมดูแลการฝึกปฏิบัติงานของนิสิต และประสานงานร่วมกับบุคลากรของภาควิชาอุตสาหกรรมศึกษา

3. การสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุ-อุปกรณ์ ภาควิชาอุตสาหกรรมศึกษาควรให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การออกไปนิตเทศการปฏิบัติงาน และการประชุมวางแผนร่วมกันกับ โรงงานอุตสาหกรรม สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมควรสนับสนุนในการจัดสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน จัดวัสดุเครื่องมือในการปฏิบัติงาน และจัดสวัสดิการด้านรูปแบบ

ความเห็นของผู้จัดการฝ่ายบุคคลของโรงงานอุตสาหกรรม ที่ระบุสาขาวิชาที่ต้องการให้เปิดสอน ส่วนใหญ่ต้องการให้เปิดสอน ในสาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องมือวัด มากที่สุด รองลงมาคือ สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล

สุวรรณ ดอนขวา (2532, หน้า 14-19) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานเกี่ยวกับการฝึกอาชีพของนักเรียน นักศึกษาในสถานประกอบการ สังกัดกรมอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาการดำเนินงาน และปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอาชีพนักเรียน นักศึกษาในสถานประกอบการ ของสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่พร้อมของยานพาหนะจัดส่งนักศึกษาฝึกงาน อาจารย์นิเทศมีงานที่ต้องรับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาเตรียมการ

ขาดการประชาสัมพันธ์ ในสถานศึกษานักศึกษาขาดความพร้อม และไม่ให้ความร่วมมือ ขาดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินผลงานภาคปฏิบัติ ขาดความร่วมมือและความกระตือรือร้นจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจยังไม่เพียงพอ การกำหนดนโยบายขาดหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการที่ถูกต้อง และบุคลากรไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน

พนม เพ็งศิริ (2537, หน้า 102) ได้ศึกษาแนวโน้มของการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนว่า ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) แนวโน้มความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน เกี่ยวกับการจัดอาชีวศึกษาตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ มีความเป็นไปได้ในระดับปานกลาง และในสถานประกอบการในปัจจุบันประสบความสำเร็จเพียงบางแห่ง สถานประกอบการจำเป็นต้องให้การฝึกทักษะ และการปฏิบัติงานที่แท้จริงแก่ผู้เรียน ส่วนบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา จัดการศึกษา ทฤษฎี หลักการจัดฝึกทักษะเบื้องต้น และการวิเคราะห์วิจัยเพื่อการแก้ปัญหา สถานศึกษาพร้อมที่จะจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมการสอนด้านทฤษฎี การฝึกทักษะเบื้องต้นแต่ยังขาดการให้ประสบการณ์จริง เท่านั้น

ดอกชุป พุทรมงคล (2540, หน้า ค-ง) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิคกระบี่ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พบว่าในด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ผู้สอนเห็นด้วยกับการจัดแผนการเรียนจากแนวปฏิบัติ ตามข้อตกลงระหว่างสถานประกอบการ (โรงแรม) กับวิทยาลัยเทคนิคกระบี่ ที่ให้ผู้เรียน เรียนในวิทยาลัยเทคนิคสลับกับเรียนในสถานประกอบการคนละภาคเรียนจนจบหลักสูตร เพื่อให้สัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศ ผู้สอนเห็นด้วยกับวิชาพื้นฐาน วิชาชีพทฤษฎีและฝึกปฏิบัติเบื้องต้นในวิทยาลัยเทคนิคกระบี่ มีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการให้สถานประกอบการสอนวิชาชีพที่ใช้ในสถานประกอบการทั้งหมด โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับความพร้อมของผู้สอนของสถานประกอบการ ในการสอนภาคทฤษฎีและลำดับขั้นตอนในการสอน

สมยศ โชติเกษมศรี (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ เกี่ยวกับหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนพบว่า

1. อาจารย์ผู้สอนเห็นว่าทั้งทางด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้านคุณลักษณะของ ผู้เรียนและด้านสถานประกอบการ มีความเหมาะสมระดับปานกลาง
2. นักเรียนมีความเห็นว่าทั้งทางด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้านคุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอนและด้านสถานประกอบการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
3. สถานประกอบการมีความเห็นว่าทั้งทางด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และด้านคุณลักษณะของผู้เรียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

จำปี อุเงิน (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาด้านการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิคภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ผู้สอนในสถานศึกษาและสถานประกอบการ มีปัญหาเหมือนกันทั้งด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการติดต่อประสานงานและการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านนิเทศและติดตามผล ด้านการวัดและประเมินผลและด้านคุณลักษณะผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการมีปัญหาเหมือนกันคือ นักเรียน ไม่สนใจต่อวิธีการเรียนการสอนระบบทวิภาคี และนักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนน้อย

ปรีดี เกตุทอง (2543, หน้า ง) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูฝึกที่มีต่อสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของนักเรียนระบบทวิภาคี สาขาวิชาช่างยนต์ วิทยาลัยเทคนิคตรัง จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูฝึก พบว่า

1. ครูฝึกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่านักเรียนระบบทวิภาคี สาขาวิชาช่างยนต์ มีความรู้ทางวิชาการ ความรู้ทั่วไป และความรู้เกี่ยวกับการซ่อมบำรุงยานยนต์ ความรู้ด้านทักษะช่างยนต์ ความรับผิดชอบและความกระตือรือร้น อยู่ในเกณฑ์ดี แต่ความรู้พิเศษด้านภาษาอังกฤษ ด้านคอมพิวเตอร์ ทักษะด้านการจัดการและปฏิภาณไหวพริบอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

2. ครูฝึกของสถานประกอบการมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของนักเรียนระบบทวิภาคีคือ สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเข้าใจหลักทฤษฎี และทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับงานช่างยนต์ให้เพียงพอ ก่อนที่จะส่งนักเรียนเข้าไปฝึกในสถานประกอบการ และควรจัดแผนการเรียนให้มีความต่อเนื่องอย่างเพียงพอ เพื่อความสะดวกในการวางแผนการฝึกและบริหารบุคคลของสถานประกอบการ

2. งานวิจัยต่างประเทศ ยูเนสโก (UNESCO, 1982 อ้างถึงในวิรัช กฤษฎาภ, 2528, หน้า 70-71) การประชุมเกี่ยวกับบทบาทของผู้ฝึกอบรมการปฏิบัติงานด้านเทคนิคในเขตอุตสาหกรรม (regional workshop on the role of industrial training officers in technical education) ของยูเนสโกที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ได้เน้นให้เห็นถึงอุปสรรคของการฝึกงานของนักเรียนนักศึกษา สรุปได้ว่า การส่งนักเรียนออกฝึกงานในสถานประกอบการเป็นปัญหาเกือบทุกประเทศ อันเกิดจากจุดอ่อนของหลายฝ่ายที่มีส่วนร่วมทั้งหมด คือสถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และรัฐบาล ในส่วนของสถานประกอบการ เกิดอุปสรรคในเรื่องของการขาดแคลนสถานที่ในการส่งนักศึกษาออกฝึกงาน ตามความต้องการการฝึกงานไม่เหมาะสมกับสถานประกอบการที่มีอยู่และอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษามากขาดแคลนเจ้าหน้าที่ฝึกงานให้กับนักศึกษา ขาดเงินสนับสนุนในการจัดการ และไม่ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาเท่าที่ควร ในส่วนของสถานศึกษาเกิดอุปสรรคในเรื่อง ขาดขาดประสบการณ์ตรงและไม่เห็นความสำคัญของการฝึกงานในสถาน

ประกอบการ ขาดการสร้างความมั่นใจชักจูงให้นักศึกษาฝึกงาน ขาดการจัดระบบบริหารในการส่งนักศึกษาออกฝึกงาน รวมทั้งขาดการติดต่อและขอความร่วมมือจากสถานประกอบการ ในส่วนของรัฐบาลเกิดอุปสรรคในเรื่อง ข้อบกพร่องในการวางแผนกำลังคน ไม่มีกฎหมายส่งเสริมการฝึกอาชีพ ระบบเงินกู้หรือการช่วยเหลือทางการเงินไม่เพียงพอ รัฐบาลไม่สามารถผลิตช่างที่มีความชำนาญเพื่อฝึกหัดนักศึกษาในสถานประกอบการได้เพียงพอ และรัฐบาลขาดความสนใจหรือไม่มีการส่งเสริมเท่าที่ควร เมื่อเกิดอุปสรรคดังนี้ การฝึกงานจึงเป็นไปในลักษณะให้ครบชั่วโมงตามข้อกำหนดตามหลักสูตร โดยทั่วไปทำเป็นสองลักษณะคือ ภาคปกติเต็มเวลา (full-time course) และภาคนอกเวลาราชการ (part-time course) ซึ่งตามหลักสูตรปกติของสถาบันการศึกษาทั่วไปเป็นการฝึกงานภาคปกติเต็มเวลา แบ่งเป็นสองลักษณะคือการจัดฝึกงานในช่วงปิดภาคเรียนซึ่งเป็นระบบที่นิยมกันมาก และการฝึกงานควบคู่กับการเรียนอาจจะเป็นบางเดือนหรือตลอดภาคเรียนในภาคหลัง ๆ

เวียร์สตรา (Weerstra, 1974, p. 34) ได้ศึกษาระบบการศึกษาของประเทศไทย พบว่า ขาดการสมดุลย์ด้านแรงงานมีใช้ขาดแคลนตัวบุคคล หากเกิดจากปัญหาการขาดคุณภาพของแรงงาน และทัศนคติต่ออาชีพเป็นสำคัญ

ยูเนสโก (UNESCO, 1978, p. 66) ได้สรุปปัญหาการใช้หลักสูตรของบางประเทศในทวีปเอเชีย ว่าปัญหาการใช้หลักสูตรว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่างๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรของครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมครูเกี่ยวกับหลักสูตร ขาดประสิทธิภาพ และขาดแคลนเอกสาร ตำราเรียนที่ทันสมัย